

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Sekce pedagogických a psychologických programů

Bakalářská práce

Letní tábory, jako způsob trávení volného času dětí s poruchou autistického spektra

Vypracoval: Lenka Křemenová
Vedoucí práce: Mgr. Aneta Marková, Ph.D.
České Budějovice 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Datum

Podpis studenta

Abstrakt

Bakalářská práce je zaměřena na téma poruch autistického spektra a trávení volného času, respektive na letní tábor, jako možnost trávení volného času. Teoretická část je zaměřena na charakteristiku poruch autistického spektra, historický vývoj a základní klasifikaci poruch autistického spektra dle Mezinárodní klasifikace nemocí MKN-10. Dále na charakteristiku volného času, historický vývoj volného času, funkci a možnosti trávení volného času. V poslední teoretické kapitole jsou popsány letní tábory. Praktická část je zaměřena na dva výzkumné cíle. Prvním cílem je *identifikace přístupů organizací připravujících letní tábory pro děti s poruchou autistického spektra*. Výzkumný cíl je zjišťován pomocí ankety, kterou vyplnilo 103 organizací připravujících letní tábory nejen pro děti s poruchou autistického spektra. Druhým cílem praktické části je *představení vybraného letního tábora z pohledu několika aktérů, a to z pohledu vedení organizace, samotnými pracovníky připravující letní tábory pro děti s poruchou autistického spektra a z pohledu rodičů dětí s PAS*. Tento cíl byl naplněn pomocí polostrukturovaných rozhovorů s aktéry tábora, a to konkrétně s vedoucími organizace, dvěma pracovníky organizace a matkou dítěte s poruchou autistického spektra, které se účastnilo letního tábora.

Klíčová slova: volný čas, autismus, letní tábor

Abstract

This bachelor thesis is focused on the theme of autism spectrum disorder (ASD) and spending leisure, specifically the summer camp as the possibility of spending free time for a person diagnosed with ASD. The theoretical part is focused on characteristics of autism spectrum disorder, historical development and basic classification of ASD according to International Classification of Diseases ICD-10. Following are characteristics of leisure, historical development of leisure and function and possibilities of spending free time. In the last theoretical chapter are described summer camps. The practical part is focused on two research objectives. The first research objective is identification of the approach of organizations preparing summer camps for children with autism spectrum disorder. Research goal is detected by survey which filled out 103 organizations that prepare summer camps for children with ASD. The second research objective of the practical part is presentation of chosen summer camp from the perspective of several actors. From the point of view of the organization management, the workers who prepare the summer camps for children with ASD and parents of children with ASD. This research goal was fulfilled per semi-structured interviews with the actors of the summer camp, specifically with the leaders of the organization, two workers of the organization and a mother of a child with an ASD.

Keywords: Leisure, autism, summer camp

Poděkování

Chtěla bych poděkovat své vedoucí práce Mgr. Anetě Markové, Ph.D. za cenné rady, ochotu a trpělivost při tvoření této práce. Také bych ráda poděkovala všem respondentům, kteří se zapojili do výzkumu a všem informantům, kteří mi poskytli rozhovory. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat za podporu své rodině.

Obsah

Úvod.....	8
1 Poruchy autistického spektra	9
1.1 Historický vývoj	9
1.2 Definice pojmu	11
1.3 Klasifikace poruch	12
1.4 Triáda problémových oblastí.....	14
2 Volný čas	17
2.1 Definice pojmu	17
2.2 Historický vývoj	17
2.3 Funkce volného času	18
2.4 Možnosti trávení volného času	19
2.5 Volný čas a poruchy autistického spektra.....	20
3 Letní tábory.....	21
3.1 Charakteristika	21
3.2 Pracovníci letních táborů	22
3.3 Režim dne.....	23
3.4 Celotáborová hra.....	24
3.5 Letní tábory pro děti s PAS.....	24
4 Metodologie výzkumu	25
4.1 Výzkumný problém	25
4.2 Cíl výzkumu	25
4.3 Metodologie výzkumu.....	25
4.4 Sběr dat	27
4.5 Analýza dat	27

4.6	Etika výzkumu	28
5	Interpretace výsledků	29
5.1	Anketa	29
5.1.1	Popis vzorku	29
5.1.2	Vyhodnocení	29
5.2	Případová studie.....	49
5.2.1	Popis vzorku	49
5.2.2	Vyhodnocení	49
5.3	Shrnutí výsledků	52
5.3.1	Anketa	52
5.3.2	Případová studie	54
	Diskuze	56
	Závěr	59
	Seznam použité literatury.....	60
	Seznam grafů	66
	Seznam příloh	67

ÚVOD

Trávení volného času u dětí s poruchou autistického spektra může být problém, a to hlavně z důvodu, že děti s poruchou autistického spektra (dále s PAS) mají problém nejen v sociální oblasti, ale také ve hře, což má vliv na přijetí dítěte do skupiny, a tudíž i na trávení volného času ve skupině.

Na základě statistik uvedených v článku z roku 2018 se ukazuje, že problematika poruch autistického spektra v populaci přibývá (Onalapo et al., 2018). Technologie a robotizace (od průmyslové revoluce) umožňuje větší množství volného času. Vhodně naplněný volný čas má významný vliv na celkový rozvoj dítěte (Kaplánek et al., 2017). Na základě studie, kterou provedli výzkumníci z Chi-Ching Huang a Lin-Ju Kang (2021) se však ukazuje, že téma volnočasových aktivit u dětí s PAS je v dosavadním poznání opomíjené a v praxi málo řešené.

Dětí s touto poruchou neustále přibývá, a proto je důležité se o problematice volného času u dětí s poruchou autistického spektra dozvědět více. Dle výzkumu z roku 2021 se děti s PAS účastní volnočasových aktivit méně než děti s běžným vývojem (Chi-Ching Huang et al., 2021). Účast na volnočasových aktivitách dětí s poruchou autistického spektra je však vyšší než v dřívějších letech. To dokazuje výzkum z roku 2010, který uvádí, že děti s poruchou autistického spektra trávily svůj volný čas ve většině případech o samotě, převážně v domácím prostředí, a tudíž se volnočasových aktivit účastnily jen zřídka (Brewster et al., 2010)

Bakalářská práce se zabývá problematikou trávení volného času dětí s poruchou autistického spektra. Zaměřuje se na poruchy autistického spektra, volný čas a na letní tábory, jako jednu z možností způsobu trávení volného času.

1 PORUCHY AUTISTICKÉHO SPEKTRA

První kapitola popisuje historický vývoj poruchy autistického spektra, definici pojmu a jeho vývoj. Následně jsou charakterizovány jednotlivé poruchy dle Mezinárodní klasifikace nemocí – 10. Na závěr je popsána triáda problémových oblastí, která je spojována s touto poruchou.

1.1 Historický vývoj

Je zřejmé, že se lidé s poruchou autistického spektra vyskytovali již v dávné minulosti. Adamus et al. v knize uvádějí „V době Hippokrata byly děti (s největší pravděpodobností považující za autistické) označovány jako děti svaté. Za posedlé ďáblem či uhranuté je naopak považovali ve středověku“ (2017, str. 17). Také děti, které byly nazývány jako vlčí, by mohly být považovány za autistické. Stejně tak jako v dalším případě, kdy byly brány za autistické děti ty, které popsal ve svém článku M. Baar, 1898. Nazývá je jako „Zvláštní případ echolálie“. Autismus jako pojem byl poprvé zaznamenán v roce 1911 Švýcarem Bleulerem. Termín použil k označení příznaku, které zaznamenal při léčení lidí se schizofrenií (Adamus et al., 2017).

Na začátku 20. století se o první popsanou poruchou autistického spektra, resp. pervazivní vývojovou poruchou zasloužil rakouský pedagog Heller. Poruchu pojmenoval jako infantilní demenci (Hrdlička et al., 2014).

Dalším důležitým mezníkem se stalo v roce 1943 dílo Američana Leo Kanner, který zveřejnil práci nazývanou se *Autistická porucha afektivního kontaktu*. V tomto článku prezentoval 11 případových studií, ve kterých se opakovaly symptomy, které se částečně shodovaly se schizofrenií, avšak se lišily zejména časným nástupem (Adamus et al., 2017).

Jako hlavní projevy byly popsány neschopnost očního kontaktu, silné uzavírání do sebe či nespolečenské až samotářské chování (Adamus et al., 2017).

Kanner nazval poruchu jako *Early Infantile Autism*. Následně získal označení jako *Kannerův syndrom* neboli *Časný infantilní autismus* (Adamus et al., 2017).

V této době, přesněji v roce 1944, také Rakouský dětský lékař Hans Asperger nezávisle na Kannerovi vydal svoji práci *Autističtí psychopati v dětství*, ve které zveřejnil 4 případové studie (Hrdlička et al., 2014). Dle Adamuse et al. se pacienti „...vyznačovali těžkou poruchou sociální interakce, stereotypními zájmy, motorickou neobratností, měli

však dobře rozvinutou řeč a normální či vysokou inteligenci“ (2017, str. 18,19). Dílo Hanse Aspergera proniklo do povědomí anglicky mluvících zemí až po roce 1981, kdy ve stejném roce použila britská lékařka Lorna Wingová poprvé termín Aspergerův syndrom (Thorová, 2006).

Padesátá a šedesátá léta dvacátého století se zaměřují na teorii, ve které se upřednostňuje hlavně emocionální příčina autismu. A to zapříčinilo to, že se na děti s poruchou autistického spektra společnost dívala jako na děti, které se nezvládnou vzdělávat, komunikovat a nejsou schopné ani sociálního kontaktu. Adamus ve své knize píše: *„Tyto postoje a přístupy se při vzdělávání dětí s autismem, které se považovaly za nevzdělavatelné, ukázaly v průběhu času jako mylné. Rodiče byli často považováni za hlavní příčinu této poruchy“* (Adamus, 2014, str. 10).

Až v sedmdesátých letech dvacátého století se začaly vyskytovat publikace, které přesněji určily rozdíly mezi autismem a schizofrenií. Vyšlo najevo, že příznaky jsou zcela rozdílné. První oficiální rozdělení se objevilo v roce 1980 v „americkém diagnostickém manuálu DSM-III“. Poprvé byla popsána řada nemocí nazývajících se „pervazivní vývojové poruchy“. Definice, která vznikla k tomuto souhrnu nemocí, se užívá až do dnešní doby. V mezinárodní klasifikaci nemocí (MKN-10) se tento návrh zapsal až v roce 1992 (Hrdlička et al., 2014).

Československo bylo o této problematice velmi málo informováno (Adamus, 2014). Růžena Nesnídalová přidala svojí knihou Extrémní osamělost (1973) nejen rodičům dětí s poruchou autistického spektra základní informace o tomto tématu. První spolek v Československu vznikl v roce 1990 a to s názvem „Sdružení na pomoc mentálně postiženým Autistik“. Tento spolek se významně podílel na předání informací hlavně rodičům, ale i odborníkům. Také uspořádával různé semináře a přednášky. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy se spolkem Autistik úzce spolupracovalo. Adamus píše *„Ve školním roce 1993/1994 vznikla první oficiální zřízená třída pro žáky s autismem v Chotouňské ulici v Praze 10. O rok dříve byla vytvořena třída pro děti s diagnózou autismus v Pomocné škole, Rooseveltova ulice Praha 6. Postupně těchto tříd přibývalo“* (Adamus, 2014, str. 11). Také společně uspořádali program na týdenní výcvik, který zahrnoval jak terapie, tak vzdělávání dětí s poruchou autistického spektra. Tento program je nazýván TEACCH program a mezi základní principy tohoto programu jsou zařazeny individuální přístup, strukturalizace a vizualizace (Valenta, Müller, 2003).

Výcviku se účastnilo 20 pedagogů z oblasti speciální pedagogiky. Vznikaly i další spolupráce se sdružením, jako například s Klinikou dětské neurologie a Dětskou psychiatrií FN v Motole (Adamus, 2014).

1.2 Definice pojmu

V průběhu let se termín pro poruchy autistického spektra několikrát měnil a ani dnes tento pojem není ustálený, a to nejen v českých zemích, ale i za hranicemi. Jak píše Adamus a kol. ve své knize, mohli jsme dříve slyšet i pojmy jako například autistická psychóza nebo časný dětský autismus (Adamus et al., 2017).

Autismus, který se řadí mezi pervazivní vývojové poruchy, je charakterizován jako porucha funkcí mozku. Tyto funkce se projevují na úrovni několika rovin, a to zejména v komunikačních dovednostech a v sociální oblasti. (Hrdlička and Komárek in Thorová, 2006). Podle Mezinárodní klasifikace nemocí je pervazivní vývojová porucha popsána takto *„Skupina těchto poruch je charakterizována kvalitativním porušením reciproční sociální interakce na úrovni komunikace a omezeným, stereotypním a opakujícím se souborem zájmů a činností. Tyto kvalitativní abnormality jsou pervazivním rysem chování jedince v každé situaci“* (MKN-10).

Mezinárodní klasifikace nemocí byla v roce 2018 aktualizována na MKN-11, ale v českých zemích zatím stále nenabyla platnosti. Změny nastaly převážně v terminologii, která je velmi blízká terminologii uvedené v DMS-5 (Diagnostickém a statistickém manuálu duševních poruch). Pervazivní vývojové poruchy jsou zařazeny mezi Neurovývojové, duševní a behaviorální poruchy. Do této skupiny se řadí také poruchy intelektu, řeči a jazyka či poruchy aktivity a pozornosti. Charakteristika poruch autistického spektra je, že jedinec s touto poruchou má problémy s vytvořením a udržením sociální interakce, stereotypních vzorců chování a v sociální komunikaci. Porucha autistického spektra se objevuje již v útlém dětství, však k plnému projevení dochází často až v pozdějším věku. Dle MKN-11 je popsáno několik typů poruch, charakterizováno úrovní intelektu a zároveň jazykovým vývojem, například *„Porucha autistického spektra s poruchou intelektu a s mírným nebo žádným narušením funkčního jazyka“*, *„Porucha autistického spektra bez poruchy intelektu a narušeným funkčním jazykem“* nebo *„Porucha autistického spektra s poruchou intelektuálního vývoje a absencí funkčního jazyka“* (AutismPort, 2021).

Americký klasifikační manuál vydal v roce 2013 pátou revizi DSM-5, která v České republice vyšla v platnost v roce 2015. Tento klasifikační manuál zařadil poruchy autistického spektra do skupiny Neurovývojových poruch, do které také patří poruchy komunikace, intelektu, poruchy učení a další. Porucha autistického spektra je dále určována dle míry závažnosti ve třech stupních, a to vyžadující podporu, vyžadující značnou podporu a vyžadující velmi značnou podporu. Dále je porucha autistického spektra upřesňována dle přidružených poruch a to na:

- *S přidruženou poruchou intelektu nebo bez poruchy intelektu.*
- *S přidruženou poruchou řeči nebo bez poruchy řeči.*
- *Spojenou se známým somatickým nebo genetickým onemocněním nebo enviromentálním faktorem.*
- *Spojenou s jinou neurovývojovou, duševní nebo behaviorální poruchou.*
- *Spojenou s katatoníí.*

(AutismPort, 2021).

Adamus a kolektiv uvádějí definici dle Geschwinda „*Autismus je charakterizován rozmanitými skupinami symptomů a znaků i ve svém nejužším pojetí, jde tedy o velmi variabilní neurovývojový syndrom, a ne o jednotný stav či kategorii*“ (Adamus et al., 2017, str. 20).

1.3 Klasifikace poruch

Po celém světě existují různé klasifikace nemocí, ve kterých jsou poruchy autistického spektra zmiňovány. Světová zdravotnická organizace (WHO) sestavila Mezinárodní klasifikaci nemocí MKN-10. Od května 2019 uvedla WHO novou revizi této klasifikace MKN-11. V současné době se v České republice pracuje na překladu MKN-11, ale stále je platná MKN-10 (MKN-11). Proto i v této bakalářské práci je tato klasifikace použita.

Dle mezinárodní klasifikace nemocí MKN-10 se pervazivní vývojové poruchy řadí mezi poruchy psychického vývoje, do které dále spadá také například vývojové poruchy řeči, vývojové poruchy školních dovedností nebo také neurčené poruchy psychického vývoje (MKN-10).

Následně budou prezentovány jednotlivé pervazivní vývojové poruchy popsané v MKN-10.

Dětský autismus

Dětský autismus nejlépe vystihují tři základní znaky, a to narušení sociálního intelektu, omezení schopnosti verbální i neverbální komunikace a opakující se chování. Dá se říct, že tři ze čtyř dětí s diagnostikovaným dětským autismem mají také mentální postižení různé míry. Děti s touto poruchou mají problém už v dětství s vytvářením hry i s hraním samotným. (Valenta, Müller, 2003).

Dle MKN-10 mohou být s touto poruchou také spojovány problémy se spánkem, sebepoškození nebo poruchy příjmu potravy. Také uvádí, že pojem dětský autismus může být nahrazován například jako autistická porucha, infantilní (dětská) psychóza nebo také Kannerův syndrom. Tato porucha se diagnostikuje již před třetím rokem. (MKN-10).

Atypický autismus

Základním rozdílem mezi dětským a atypickým autismem je doba vzniku, a to tedy až po třetím roku dítěte. Také se může lišit tím, že nenaplnuje všechny tři kritéria pro diagnostikování dětského autismu, viz výše. Chybět může jen jedna část, ale také až všechny tři (Bartoňová et al., 2007).

Další významnou charakteristikou je, že atypický autismus vzniká zejména u lidí s výrazným mentálním postižením nebo těžkou poruchou řeči. Dalšími názvy používané pro atypický autismus jsou atypická dětská psychóza nebo mentální retardace s autistickými rysy (MKN-10).

Rettův syndrom

Tento syndrom je vzácný tím, že postihuje pouze dívky. Dívky se z počátku vyvíjí v běžném tempu, následně se funkce začínají vytrácet a dle MKN-10 „...s obvyklým nástupem ve věku 7-24 měsíců“.

Dochází k regresi v oblasti komunikace a pohybu. To se nejvíce projevuje na horních končetinách a to tzv. ztrátou funkčních pohybů ruky a opakujícími se krouživými pohyby prstů. Dívky jsou také výrazně oslabeny jak v inteligenci, tak v psychomotorice (Bartoňová et al., 2007).

Jiná dětská dezintegrační porucha

U této poruchy je typický normální vývoj až do druhého roku dítěte. Poté nastává převrat a některé doposud získané schopnosti a dovednosti, zejména v oblasti komunikace a sociálního chování se během několika měsíců zcela vytratí (Bartoňová, et al., 2007).

Valenta, Müller (2003) uvádějí, že se časem můžou, některé ze ztracených funkcí částečně obnovit. Dřívější označení pro tuto poruchu je Hellerův syndrom, infantilní demence nebo dezintegrační psychóza.

Hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby

K této poruše jsou zařazovány děti s těžkou mentální retardací, které mají dále problém s hyperaktivitou a poruchou pozornosti. Také se zde objevuje stereotypní chování. Výjimkou není sebepoškozování. Hyperaktivita se v dospělosti může změnit v hypoaktivitu. U této poruchy není zřejmé narušení v sociální rovině (Adamus et al., 2017).

Aspergerův syndrom

Aspergerův syndrom je k poruchám autistického spektra zařazen zejména kvůli narušení sociálních interakcí a stereotypům. Od autismu se liší ve vývoji řeči, kdy řeč nebývá opožděna. Také kognitivní funkce nejsou nijak zasaženy (MKN-10).

Dle Adamuse et al. „... bývá někdy, především laickou veřejností, považován za mírnější z poruch autistického spektra“ (2017, str. 29). U Aspergerova syndromu není porušen intelekt, ba naopak může být až nadprůměrný. Uvádí se, že lidé s IQ nižším než 70 by neměli být diagnostikováni jako lidé s Aspergerovým syndromem (Adamuse et al., 2017). Také se tyto osoby vyznačují značnou neobratností, což se může projevit i v běžném životě. Proto se může stát, že i přes snahu vzniku jak přátelského, tak intimního vztahu lidé s Aspergerovým syndromem nejsou v dospělosti schopni samostatného života (Hrdlička et al., 2014).

Jiné pervazivní vývojové poruchy

Tato porucha není tak častá. Narušeny jsou stejné oblasti jako u dětského autismu, tj. komunikace, sociální interakce a představitost, ale nejsou porušeny v takové intenzitě, aby se mohla diagnostikovat jako dětský nebo atypický autismus (Bazalová in Adamus et al., 2017).

1.4 Triáda problémových oblastí

Problematika PAS se stanovuje na základě tří charakteristických oblastí, které bývají s diagnózou spojovány. Jedná se o tzv. triádu problémových oblastí, kterou poprvé podrobně popsala Lorna Wing, v tehdejší terminologii jako triádu narušení (Adamus et al., 2017).

Sociální interakce a sociální chování

Lidé s poruchou autistického spektra mají problémy v oblasti sociální interakce (Sedláčková, Sobotková, 2014). Porucha sociální interakce se vyznačuje tím, že jedinec nedokáže navázat a udržet oční kontakt, využívat mimiky, gestiky či proxemiky v sociálních interakcích (Hrdlička et al., 2014).

Závažnosti této poruchy se mohou lišit, ale nikdy neodpovídají mentální schopnosti jedince (Sedláčková, Sobotková, 2014).

Thorová (2006) uvádí, že dle Lorny Wingové rozlišujeme tři druhy sociální interakce, a to typ osamělí, pasivní a aktivní – zvláštní. Tyto tři typy v roce 1996 rozšířila o typ formální. Tento typ, stejně jako sociální interakce, nemusí být stálý a v průběhu let se může měnit.

„U dětí s poruchou autistického spektra se setkáváme s celou řadou sociálního chování, která má dva extrémní póly“ (Thorová, 2006, str. 63). Dále Thorová (2006) uvádí, že jeden z pólů je pól *osamělí*, který je charakteristický tím, že se sociálnímu kontaktu snaží vyhnout, odvrátit či protestovat. Dalšími charakteristickými projevy je například zakrývání si očí či uší nebo třepáním rukama před obličejem. Druhým pólem je *extrémní, nepřiměřené sociální aktivity*, který je charakteristický jednodušším navazováním sociálního kontaktu. Dítě s tímto typem nepociťuje žádnou sociální normu, nedělá mu problém dotýkat se cizích lidí, ba naopak dotyk vyhledává.

Komunikace

S komunikací úzce souvisí i řeč. Vývoj řeči bývá u dětí s poruchou autistického spektra opožděný. U některých dětí se může vyskytnou také echolálie (automatické opakování slyšené řeči), nebo řeč může být také monotónní, bez emotivního projevu (Hrdlička et al., 2014).

Hrdlička a Komárek (2004) in Sedláčková, Sobotková (2014, str. 28, 29) uvádějí dělení poruch komunikace do 9 skupin:

1. Opožděný nebo chybějící rozvoj použitelné mluvené řeči
2. Obtíže v porozumění řeči
3. Zvláštnosti v řeči
4. Echolálie
5. Neschopnost reagovat na konverzaci
6. Neschopnost vyjadřovat adekvátně emoce

7. Porucha neverbální komunikace
8. Neschopnost generalizace
9. Pochopení referenčních slov

Děti s poruchou autistického spektra mají problémy nejen s mluvenou řečí, ale i řečí neverbální. Gestika i mimika bývají používány jen zřídka. To může působit problémy jak pro dítě samotné, tak pro okolí, jelikož bez těchto složek komunikace je těžké rozpoznat potřeby dítěte (Hrdlička et al., 2014).

Thorová (2006) uvádí, že u dětí s poruchou autistického spektra mají nejmenší problém s řečí děti s Aspergerovým syndromem. Mají velkou pasivní slovní zásobu. Na rozdíl od řeči a slovní zásoby mají problém v sociálním kontaktu, takže také v komunikaci jako takové.

Představitost, zájmy, hra

Jednou z problémových oblastí je rozvoj nápodoby, která je částí představitosti. Narušením imitace a symbolického učení se také zhoršuje schopnost rozvíjení hry. To narušuje celý přirozený vývoj, protože hrou a nápodobou se dítě učí nejvíce dovedností a schopností. Proto také spousta dětí s poruchou autistického spektra dávají přednost stereotypním činnostem (Thorová, 2006).

S průběhem hry i s hrou jako takovou je spojené chování. V knize Sedláčkové a Sobotkové (2014) je zmiňované rozdělení chování typického pro děti s poruchou autistického spektra do šesti skupin. Zařazujeme tam rituály a rutinu, nutkavé chování, nepřiměřenou reakci na běžné zvuky, pachy či chuť potravy, sebezraňující chování či sebepoškozování, stereotypní chování a stereotypní zájmy a aktivity (Hrdlička a Komárek (2004) in Sedláčková a Sobotková, 2014).

Děti s poruchou autistického spektra mají problémy nejen s kvalitní hrou, ale také s trávením volného času. To úzce souvisí se vztahem k určitým předmětům, který by mohl být až extrémní, trvající několik dnů, týdnů, ale i roků, což by mohlo narušovat jak hru, tak volný čas (Thorová, 2006).

2 VOLNÝ ČAS

Druhá kapitola popisuje definici pojmu volný čas a jeho historický vývoj. Následně jsou popsány a charakterizovány jednotlivé funkce volného času. Dále jsou vypsány možnosti trávení volného času. Následuje kapitola shrnující volný čas dětí s PAS.

2.1 Definice pojmu

Volný čas je definován jako čas, ve kterém se jedinec dle svého uvážení rozhodne vykonávat určitou činnost, která je spojena s jeho sociálním postavením ve skupině. Už Denis Diderot, francouzský filozof žijící v letech 1713 až 1784 řekl: *„Volný čas je nejdůležitější součástí našeho života“*.

Jak uvádí Hofbauer, volný čas se - *„Někdy (...) vymezuje jako čas, který zbývá po splnění pracovních i nepracovních povinností (...)“* (2004, str.13). Je to tedy čas, ve kterém nevykonáváme povinnosti v práci (ve škole) nebo doma. Také je to činnost, kterou člověk vykonává dobrovolně, z vlastního přesvědčení (Hofbauer, 2004).

„Volný čas jako fenomén se objevuje již ve starověku, kdy jej můžeme chápat jako pojítko, které spolu s dělbou práce pomáhalo tvořit komunitu provázanou vzájemnými osobními vztahy“ (Pospíšil et al., 2018, str. 17). U této definice je patrné, že volný čas je důležitý i z hlediska navozování kontaktů a utváření kolektivu (Pospíšil et al., 2018).

Michal Kaplánek a kolektiv uvádějí že *„Pokud mluvíme o volném čase, máme na mysli určité časové úseky v lidském životě, pro které je charakteristické přídavné jméno „volný“* (Kaplánek et al., 2012, str. 24).

Další definice vznikla ve spolupráci Pávkové a kolektivu, kdy uvádějí, že volný čas je *„doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi a přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění“* (Pávková et al., 2002, str. 13)

Na volný čas lze pohlížet ze tří stránek. Volný čas můžeme chápat jako optimistický, kdy směřuje k rozvoji osobnosti a naplnění smyslu života. Také ho lze chápat negativně, kriticky, kde jsou vytknuty rizika trávení volného času, které je ovlivněno médii a dalšími subjekty. Posledním pohledem je pohled realistický, který je chápán tak, že lze vytvářet hodnoty působením volného času (Knotová, 2011).

2.2 Historický vývoj

První zmínky o volném čase se datují už v Antice ve starověkém Řecku. První objasnění volného času vyslovil už Aristoteles. V tu dobu se volný čas vymezoval tím,

že upřednostňoval rozumové činnosti nad fyzickou prací, jako například četbu, rozpravu s kamarády nebo poslouchání hudby. (Knotová, 2011).

V průběhu let se doba volného času prodlužovala hlavně z důsledku zkracování pracovní doby. To znamenalo více času, kdy člověk nemusel plnit svoje povinnosti, a tak ho začal zaplňovat činnostmi vedoucí k relaxaci či rozvoje sebe sama (Hofbauer, 2004).

Volný čas v dnešní době je velmi často využíván a definován médii. Je patrné, že u volného času se vytrácí svoboda, a to i díky tomu, že je veden, kontrolován a ovlivňován z vnějšího prostředí (Knotová, 2011).

2.3 Funkce volného času

Základní dělení funkce volného času je na dva proudy. První proud je zaměřený na význam pro člověka a druhý pro společnost. Členění volného času zpracovalo mnoho autorů. Jedním z nich je například Dumazedier (1962), který rozdělil volný čas do tří základních skupin a to takto:

- *Odpočinek* – trávení volného času má vést k odpočinku, odbourání jak fyzického, tak psychického napětí a zotavení organismu
- *Rozptýlení* – u této funkce je klíčové zařazení zábavy a odpoutání se od běžných činností
- *Rozvoj* – činnosti vykonávané ve volném čase vedou k rozvoji osobnosti

(Knotová, 2011)

Bedřich Hájek et al., (2011) uvádějí, že lze rozlišit čtyři funkce volného času, které lze následně rozvíjet v institucích k tomu určených. Popisují funkce:

- *Výchovně vzdělávací*, do které řadí organizace zaměřující se na tělesnou výchovu, trávení času v přírodě a další. Tyto instituce mají za úkol nejen formovat osobnost, ale i rozvíjet schopnosti a dovednosti dětí v určité oblasti, získávat nové informace či vytvářet příležitosti k realizaci sama sebe a dosažení úspěchu.
- *Zdravotní*, ve které je důraz kladen na správný tělesný, duševní i sociální vývoj. Podporu zdravého tělesného stavu lze docílit několika prostředky, a to například režimem dne, poskytováním příležitostí, podporou zdravé stravy a upevňováním si hygienických návyků.

- *Sociální funkce* může být chápána různými způsoby. Jednou z nejčastějších způsobů je vytvoření bezpečí a dohledu pro děti po školním vyučování. Tato funkce se nejvíce realizuje ve školní družině, domech dětí a mládeže nebo na internátech.
- *Preventivní funkce* je zastoupena ve všech organizacích provozujících volný čas. Tato prevence je nespécifická a elementární.

Velmi odlišné rozdělení funkcí volného času ve vztahu k tradičnímu členění sestrojil Rojek (2005). Funkce volného času dělí do čtyř hlavních proudů:

- Manipulativní
- Regulativní
- Identitní
- Mobilizační

(Knotová, 2011)

2.4 Možnosti trávení volného času

Jsou různé způsoby, jak využít volný čas. Lze jej trávit o samotě například čtením knihy, s rodinou, nebo také ve státních či nestátních organizacích nabízejících nabídku volnočasových aktivit. Tyto instituce rozděluje Dana Knotová (2011) na **státní**, do které patří zejména školské zařízení (školní družina, školní klub, základní umělecké školy nebo také domovy dětí a mládeže). Dále sem zařazujeme **nekomerční sektor** neboli neziskové organizace. Další možností vytváření podmínek pro trávení volného času je **církev**. Volný čas strávený sportovními aktivitami, zábavou nebo rekreací je zařazen do **privátní konferenční sféry** (Knotová, 2011).

Také můžeme rozdělit aktivity volného času dle místa, kde se vykonávají, a to na činnosti v přírodě nebo ve městě či v obci. Trávení volného času v přírodě může být velmi rozmanité. Procházení se v přírodě nebo jiné sportovní aktivity mohou vést k uvolnění, odpočinku, ale i k získávání nových zážitků a prožitků (Hájek et al., 2011).

Dříve bylo trávení volného času na vesnici i ve městě bráno jako spontánní hra. Dnes už jsou, zejména ve městech, organizace nabízející organizované trávení volného času (Hájek et al., 2011). K těmto organizacím můžeme řadit například střediska pro volný čas, která nabízejí pestrý výběr různých volnočasových aktivit, které jsou vhodné jednak pro děti a mládež, ale také pro dospělé (Knotová, 2011). Tyto střediska se řídí

zákonem č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon) a je upřesněno vyhláškou č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání (Zákon č.561/2004 Sb). Touto vyhláškou se také řídí školní družiny a školní kluby. Ty jsou zřizovány školskými zařízeními a slouží k vytvoření podmínek pro odpočinkové i zájmové aktivity. Také plní funkci výchovně vzdělávací, což může být realizováno zájmovými kroužky (Knotová, 2011).

2.5 Volný čas a poruchy autistického spektra

U dětí s poruchou autistického spektra může být trávení volného času velmi problematické, a to hlavně z hlediska nevhodného chování ve skupině či neznámém prostředí, které se může vyznačovat například jako výbuchy vzteku, agrese, křik, kousání, škrábání, ubližování sobě i ostatním (Švarcová, 2011). V této souvislosti může být dítě s poruchou autistického spektra spojováno se šikanou, a to na pozici šikanující osoby. Což ale vyvrací definice šikany, kdy se jedná o „*agresivní či manipulativní chování, kdy jeden nebo více jedinců záměrně a zpravidla opakovaně někomu ubližuje*“ (Zvírotský et al., 2021, str. 12).

Trávení volného času úzce souvisí i s hrou. Jak hra, tak i trávení volného času dětí s poruchou autistického spektra je výrazně odlišné od hry a trávení volného času majority. Je to hlavně ovlivněno několika aspekty, a to zejména motorikou, představivostí a problémy v sociálním chování (navazování kontaktů, komunikace a další) (Thorová, 2006). Existují hry, které rozvíjejí sociální dovednosti. Tyto hry jsou velmi vhodné pro děti s poruchou autistického spektra. Mezi tyto hry můžeme řadit nesoutěživé hry, hry na sebepoznání či poznání druhých nebo hry rozvíjející jak verbální, tak neverbální komunikaci (Plummer, 2021)

Hra u dětí s poruchou autistického spektra může částečně připomínat hru senzomotorickou (zkoumání určitých předmětů), organizační (skládání hraček do určitých skupin bez rozdílu funkce hračky), či funkční (hra se sdílenou pozorností), avšak ve většině případech je těmto dětem přiřazováno, že hru vést nedokážou. Předměty hry jsou přiřazovány ke stereotypnímu chování (Beyer, Gammeltoft, 2006).

3 LETNÍ TÁBORY

Cílem této kapitoly bakalářské práce je seznámení se s charakteristikou letních táborů a charakteristikou základních pracovníků letního tábora. Následně jsou zpracované kapitoly o režimu dne a celotáborové hře, které jsou součástí většiny táborů. V poslední části této kapitoly je shrnutí problematiky letních táborů pro děti s PAS.

3.1 Charakteristika

Dle české legislativy je možné chápat letní tábor jako zotavovací akci, ale jen v případě, zda splňuje tři podmínky, a to účast dětí mladších 15 let, jejich počet musí přesahovat třicet, délka tábora je stanovena na minimálně pět dní a musí být splněn účel, který je vymezen v zákoně. V tomto případě je hlavním cílem zachovat či zlepšit jejich zdravotní stav, získat nové znalosti a dovednosti. Pokud tyto podmínky dodrženy nejsou, jedná se pak o letní tábor, který není považován za zotavovací akci, ale „jinou podobnou akci pro děti“ (Šejtka, 2016).

Můžeme rozlišovat několik druhů táborů, a to například:

- Stálé tábory – tábor je situován pouze v jednom místě
- Putovní tábory – tábor nemá vyhrazeno jedno místo, základna se přemísťuje po určité trase
- Příměstské tábory – program je uskutečňován na určitém místě, kde děti nespí, pouze docházejí na program
- Hvězdicovité tábory – tábor má jednu základnu, ze které se uskutečňují i vícedenní výlety

(Háp et al., 2014)

Tábory také můžeme rozlišit do tří typů:

- Běžné – zde jsou účastníci děti a mládež majoritní společnosti
- Integrované – na tomto typu tábora je minimálně 20 % dětí, které se řadí k rizikovým skupinám, se speciálními potřebami nebo děti z dětských domovů
- Ozdravné – určené jen pro děti se zdravotním postižením nebo oslabené

(Háp et al., 2014)

3.2 Pracovníci letních táborů

Letního tábora se mohou zúčastnit pouze lidé, kteří k této práci jsou jak fyzicky, tak psychicky způsobilí. Pracovníci na letním táboře, kteří přijdou do přímého kontaktu s dětmi musejí podstoupit preventivní prohlídku s usnesením, že jsou plně způsobilí k této práci. To se nevztahuje na pedagogické a zdravotnické pracovníky (Burda et al., 2008).

Hlavní vedoucí tábora

Pozici hlavního vedoucího tábora dle Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy může vykonávat dospělý člověk po dokončení kurzu Hlavního vedoucího letního tábora. (Matyáš, 2015).

Hlavní vedoucí je povinen znát všechny právní předpisy týkající se organizace letního tábora (Eisertová, Švestková, 2011). Před začátkem tábora má za úkol vybrat vhodný personál, kterému může zadat část přípravy hodnou jejich kvalifikaci. Odpovědnost za plnění těchto úkolů ale stále zůstává na hlavním vedoucím tábora (Matyáš, 2015).

Důležitou součástí jeho práce je také organizovat průběh celého letního tábora. Zadává úkoly dalším pracovníkům tábora, a to jak vedoucím, praktikantům, tak také zdravotníkovi či pomocnému personálu (hospodář, kuchařka) (Eisertová, Švestková, 2011).

Oddílový vedoucí

Vedoucího může představovat osoba, která již dosáhla 18 let a má předpoklady k plnění této práce. Za svůj oddíl (skupina dětí) je zodpovědný téměř dvacet čtyři hodin denně (Burda et al., 2008).

Oddílový vedoucí je povinen plnit instrukce hlavního vedoucího a aktivně spolupracovat s celým týmem. Také jeho účast na poradách je povinná. Mezi jeho povinnosti patří tvorba programu pro děti, neustálý dohled na děti při plnění aktivit a dohled na dodržování základních hygienických návyků svěřených dětí (Eisertová, Švestková, 2011).

Praktikant

Praktikantem je osoba ve věku od patnácti do osmnácti let. Je možné se také setkat s označením instruktor či rádce (Burda et al., 2008). Eisertová a Švestková (2011), uvádějí, že další označení může být též asistent.

Při plnění této role nenesete dotyčný právní odpovědnost. Z tohoto důvodu mu není možné zadávat úkoly stejné jako oddílovému vedoucímu (Burda et al., 2008).

Povinnostmi praktikanta je pomáhat vedoucímu při přípravě i realizaci aktivit pro děti, pomoc při vedení, případně plnění dalších zadaných úkolů hlavního vedoucího nebo oddílového vedoucího, které jsou přiměřené jeho schopnostem a zkušenostem (Matyáš, 2015). Praktikant nemůže „*bez oddílového vedoucího vést samostatně oddíl, chodit s celým oddílem na výlety, s dětmi se sám koupat či vykonávat službu dne*“ (Burda et al., 2008, str. 18)

Zdravotník

Funkce zdravotníka na letním táboře není omezena věkem, musí však být dodrženo minimálně jedno z následujících hledisek:

- Ukončené úplné střední vzdělání v oboru všeobecná sestra, dětská sestra či porodní asistentka
- Kurz Zdravotník zotavovacích akcí, čtyřicetihodinový kurz akreditovaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy
- Student lékařství – po ukončení třetího ročníku

(Eisertová, Švestková, 2011).

Pokud fyzická osoba vykonává roli hlavního vedoucího tábora, nemůže vykonávat i roli zdravotníka. To ale neplatí pro vedoucí či praktikanty (Matyáš, 2015). Na jednoho zdravotníka na letním táboře může připadat nejvýše 80 dětí (Burda et al., 2008).

V průběhu letního tábora poskytuje první pomoc v podobě ošetření drobných poranění a monitoruje kondici všech zúčastněných. Výskyt závažnějších onemocnění u dětí i personálu hlásí praktickému lékaři, se kterým stav a další postup konzultuje. Přenosná onemocnění jsou hlášena i na hygienickou stanici a osoba s těmito příznaky je dána do izolace (Burda et al., 2008). Další z povinností zdravotníka je vedení zdravotního deníku (Eisertová, Švestková, 2011).

3.3 Režim dne

Režim dne je časové uspořádání dne na letním táboře. Na režimu dne by se měli shodnout všichni pracovníci letního tábora. Je zapotřebí dbát na to, v jakém období je tábor uskutečněn, protože délka dne se i v průběhu letních prázdnin mění, proto není vhodné mít stejný režim dne na začátku června a na konci srpna. Také je důležité,

aby doba spánku byla minimálně 9 hodin. Tento dokument by měl být dostupný pro všechny účastníky tábora po celou dobu jeho trvání na viditelném místě. Po obědě je povinný polední klid a po jakémkoliv jídle během dne by děti neměly mít žádnou náročnou fyzickou aktivitu (plavání, pochod) (Matyáš, 2015).

3.4 Celotáborová hra

Celotáborová hra se vyznačuje tím, že provází po celou dobu trvání letního tábora. Nejčastěji tuto hru připravuje vedoucí letního tábora společně se svými spolupracovníky. Celotáborová hra by měla rozvíjet celou osobnost dítěte například tvořivost, sebedůvěru, samostatnost. Táborová hra s sebou většinou přináší příběh na určité téma. Může být podpořena o doplňující hry. Hry také můžeme dělit na hry v přírodě, klubovně, na hřišti či ve městě/na vsi. Důležitou součástí přípravy celotáborové hry je takzvaná mokrá varianta (průběh hry uvnitř v případě nepříznivého počasí) (Háp et al., 2014).

3.5 Letní tábory pro děti s PAS

Kvůli problémům se socializací se často děti s poruchou autistického spektra nemají možnost účastnit letních táborů ani jiných podobných aktivit. Proto začaly vznikat letní tábory, které byly přizpůsobeny pro děti s poruchou autistického spektra a program byl nastaven tak, aby se mohla zlepšovat jak stránka sociální, tak individuální potřeby jednotlivých dětí (Koegelová et al., 2019).

Na letních táborech se děti s poruchou autistického spektra mohou mimo jiné učit komunikovat se svými vrstevníky, a tím zlepšovat sociální dovednosti, což je základní prvek pro všechny děti (Maich, 2015).

Výzkum z roku 2019 ukazuje, že děti s poruchou autistického spektra po absolvování dvoutýdenního programu letního tábora dosáhly zlepšení v sociální oblasti a také dosáhly cílů individuálního vzdělávacího plánu. To znamená, že tábor je pro děti velmi přívětivý a obohacující (Koegelová et al., 2019).

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

4.1 Výzkumný problém

Z již zmiňovaných výzkumů je zřejmé, že trávení volného času dětí s poruchou autistického spektra je problematické, ale také často opomíjené. Z toho vyplývá výzkumný problém, kterým je nedostatečná informovanost společnosti o průběhu a organizaci volného času dětí s poruchou autistického spektra a v tomto případě zejména trávení volného času na letních táborech.

4.2 Cíl výzkumu

Cíl výzkumu je dvojitý. Prvním cílem je identifikace přístupů organizací připravujících letní tábory pro děti s poruchou autistického spektra. Druhým cílem je představení vybraného letního tábora pomocí případové studie z pohledu několika aktérů, a to z pohledu vedení organizace, samotných pracovníků, kteří letní tábory pro děti s PAS připravují a z pohledu rodičů dětí s PAS. Pro zodpovězení výzkumného cíle byla použita smíšená forma výzkumu a byly tedy použity metody jak kvantitativního, tak kvalitativního charakteru.

4.3 Metodologie výzkumu

Kvantitativní výzkum

Kvantitativním výzkumem je označován výzkum, který je důkladně uspořádaný a kontrolovatelný (Chráska, 2016). Výzkumy tohoto typu musejí splňovat dvě základní charakteristiky a to:

- Validita – zda je měřeno přesně to, co se měřit má
- Spolehlivost – při opakování výzkumu by se výsledky neměly výrazně měnit

(Hendl, 2012).

Hlavním znakem kvantitativního výzkumu je číselné měření. Pro použití v pedagogických vědách je tedy složitější než například v matematice (Skutil et al., 2011). Jednou z metod kvantitativního šetření je dotazník. Je to způsob získávání dat na strukturované otázky či tvrzení. Respondent vyjadřuje svoje názory a postoje na dané otázky, instrukce (Chráska et al., 2015). Mezi hlavní výhody můžeme řadit rychlost distribuce, snadné získávání velkého množství dat a anonymita všech zúčastněných. Nevýhodou může být nepochopení otázek a tvrzení, nevyplnění některých otázek či míra zkrácení odpovědí (Skutil et al., 2011).

Dotazník se může skládat z otázek otevřených, kdy respondent volí vlastní odpověď a tím dosahuje přesnějšího názoru daného člověka. Nevýhodou však je, že získaná data jsou hůře zpracovatelná. Další možností jsou otázky uzavřené, kde respondent vybírá z několika odpovědí vytvořených autorem dotazníku. Kompromisem mezi otevřenými a uzavřenými otázkami jsou položky polootevřené, kdy respondent má možnost vybrat odpověď, stejně jako u uzavřených položek, ale zároveň má možnost doplnit odpověď, která by mu více vyhovovala (Chráska et al., 2015).

Dotazník je také výborný svojí univerzalitou. Lze je využít „*při sběru dat v případové studii, experimentu, statistickém šetření nebo pozorování*“ (Hendl et al., 2017, str. 82).

Kvalitativní výzkum – rozhovor

Pro získávání dat v praktické části bakalářské práce byl využit kvalitativní výzkum, což je dle Hendl „...*jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických metod*...“ (2012, str. 48). Také je uváděno, že hlavním cílem kvalitativního výzkumu není získání co nejvíce dat, jako je tomu u kvantitativního výzkumu, ale důkladný rozbor získaných dat. Také je potřeba výborná informovanost výzkumníka o daném tématu (Skutil et al., 2011). Pro kvalitativní výzkum je zpravidla používán rozhovor (Švaříček et al., 2014). Také může být využito pozorování, rozbor textů, dokumentů či audionahrávek (Hendl, 2012).

Rozhovor může být nazýván též jako interview. Je to metoda, ve které jde o vedení dialogu mezi výzkumníkem a respondentem. Pro tuto metodu je typický osobní kontakt a navození příjemné atmosféry, což nemusí být jednoduché. Důležitá pravidla pro využívání rozhovoru jsou:

- Rozhovor by měl probíhat v příjemném prostředí
- Otázky jsou skládané od neobecnějších ke složitějším
- Dobrá motivovanost respondenta
- Přesný záznam celého rozhovoru

(Chráska, 2016)

Pro tento výzkum byl využíván polostrukturovaný rozhovor, který je dle Skutila et al. střední cestou mezi rozhovorem strukturovaným a nestrukturovaným. Výzkumník má předpřipravené otázky, ze kterých vychází, avšak může reagovat na podněty sdělené respondentem (2011). Polostrukturovaný dotazník je pro svoji charakteristiku také nazýván kvalitativním rozhovorem. Nemusí se držet předem připravených otázek,

ale pružně reaguje na reakce přicházející při probírání určitých témat (Hendl et al.,2017,).

Ze získaných informací pomocí rozhovoru byla vytvořena případová studie, což je jedna z metod kvalitativního výzkumu a využívá se převážně k popisu či objasnění určitých případů vyskytujících se zejména v medicíně, pedagogice či psychologii (Švaříček et al., 2014).

4.4 Sběr dat

První cíl byl naplněn anketou zprostředkovanou pomocí online šetření. Data byla následně zpracována do grafů. Bylo osloveno přibližně 350 respondentů, z toho bylo navraceno 103 vyplněných anket. Vyhledávání respondentů (organizací) probíhalo pomocí Google vyhledávače, kde byly nalezeny kontakty na zástupce organizací a následně byly rozesílány e-maily. Odkaz na online anketu byl také vložen do několika facebookových skupin s tematikou letních táborů, kde byl volně přístupný.

Druhý cíl byl naplněn metodou případové studie, která využila jak polostrukturovaného rozhovoru s jednotlivými aktéry dětského tábora, tak z vlastního zúčastněného pozorování a analýzou dokumentů. Byli osloveni 4 informanti, kteří se účastnili letního tábora pro děti s poruchou autistického spektra. Následně byla domluvena schůzka s organizátory tábora a vedením organizace a bylo jim položeno několik otázek k vypracování případové studie na konkrétní letní tábor. Také byl domluven rozhovor s matkou dítěte s PAS, které se tábora účastnilo. Rozhovory trvaly přibližně od 25 do 40 minut. S vedením a organizátory letního tábora schůzka probíhala v prostředí organizace, rozhovor s matkou byl uskutečněný v domácím prostředí.

4.5 Analýza dat

První část praktické části byla analyzována pomocí popisné statistiky. Výsledky šetření byly zaznamenány a zpracovány v programu Microsoft Office Excel 365.

Ve druhé části byly analyzovány čtyři rozhovory, ze kterých byla vytvořena případová studie. Byla použita data získaná z dokumentů, které pomohly k vypracování této studie. Také poznatky ze zúčastněného pozorování sloužily k doplnění případové studie.

4.6 Etika výzkumu

Pro splnění podmínek etiky výzkumu byl použit informovaný souhlas. Odpovědi byly zcela anonymní, byly použity pouze pro účely praktické části bakalářské práce, účast na výzkumu byla zcela dobrovolná a respondenti byli o tomto sdělení plně informováni v úvodu ankety.

Informanti účastníci se rozhovorů podepisovali informovaný souhlas, ve kterém byli seznámeni s tématem bakalářské práce a popisem průběhu polostrukturovaných rozhovorů. Následně podepisovali také Prohlášení a souhlas účastníků s jejich zapojením do výzkumu.

5 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

5.1 Anketa

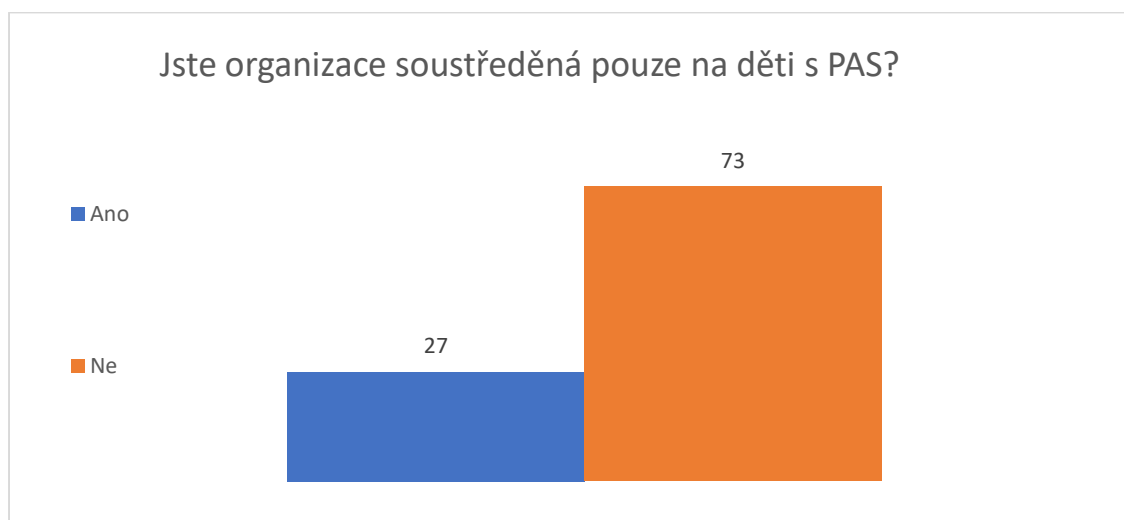
5.1.1 Popis vzorku

Anketové šetření celkem navštívilo 190 respondentů, anketu vyplnilo 103 respondentů, z nich ale byli vyřazeni 3 respondenti z důvodu nesplnění podmínek. Celková úspěšnost dotazníků tedy byla 52,6 %. Tento vzorek však nemůže být brán za reprezentativní z hlediska malého množství vyplněných odpovědí. Délka vyplňování dotazníků byla velmi různorodá. Největší zastoupení bylo v rozmezí 2 až 5 minut a to 59 %. Následovalo vyplnění ankety do 2 minut, 21 %. 12 % lidí trvalo vyplnění ankety 5 až 10 minut. Vyplnění ankety v rozmezí 10 až 30 minut trvalo 8 % respondentů.

5.1.2 Vyhodnocení

Graf č. 1: Jste organizace soustředěná pouze na děti s PAS?

První otázka ankety zjišťovala, zda anketu vyplňuje zástupce organizace, která je soustředěná pouze na děti s poruchou autistického spektra či zástupci organizace pro všechny děti. V této uzavřené otázce odpovědělo 73 % respondentů, že jsou zástupci organizací, které nejsou soustředěné pouze na děti s poruchou autistického spektra a 23 % zástupců organizací, kteří se zabývají pouze dětmi s poruchou autistického spektra.

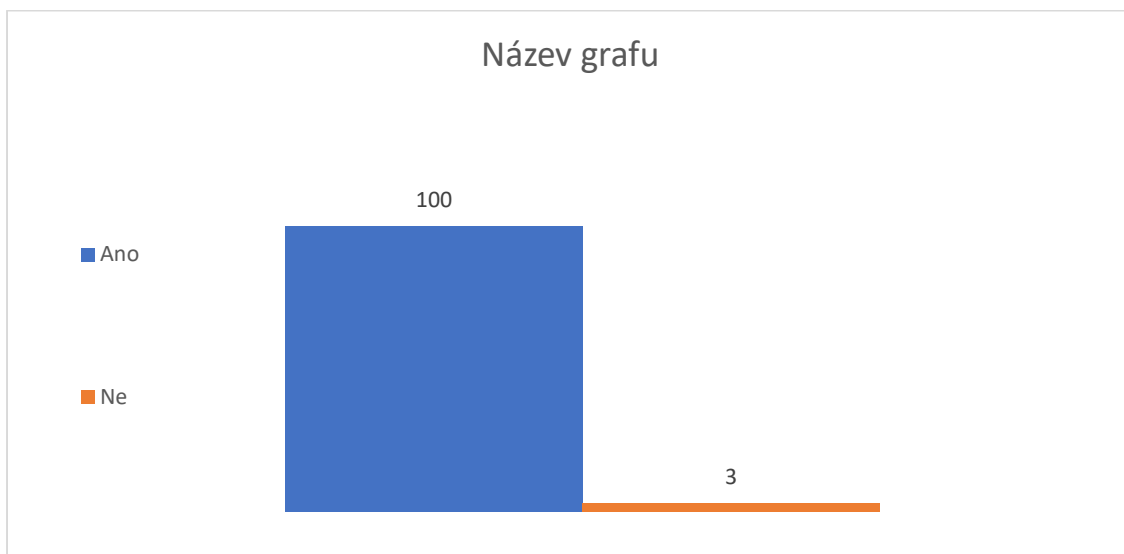

Graf 1 - Rozdělení organizací

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 2: Připravujete pro děti letní tábory?

Ve druhé položce ankety bylo zjišťováno, zda organizace připravují letní tábory, což bylo podmínkou pro zdárné zapojení do výzkumu. 100 respondentů (97,1 %) vyplnilo, že letní tábory pořádají. 3 respondenti, což odpovídá 2,9 % vyplnili, že letní tábory nepořádají, a tudíž museli být z výzkumu vyřazeni.

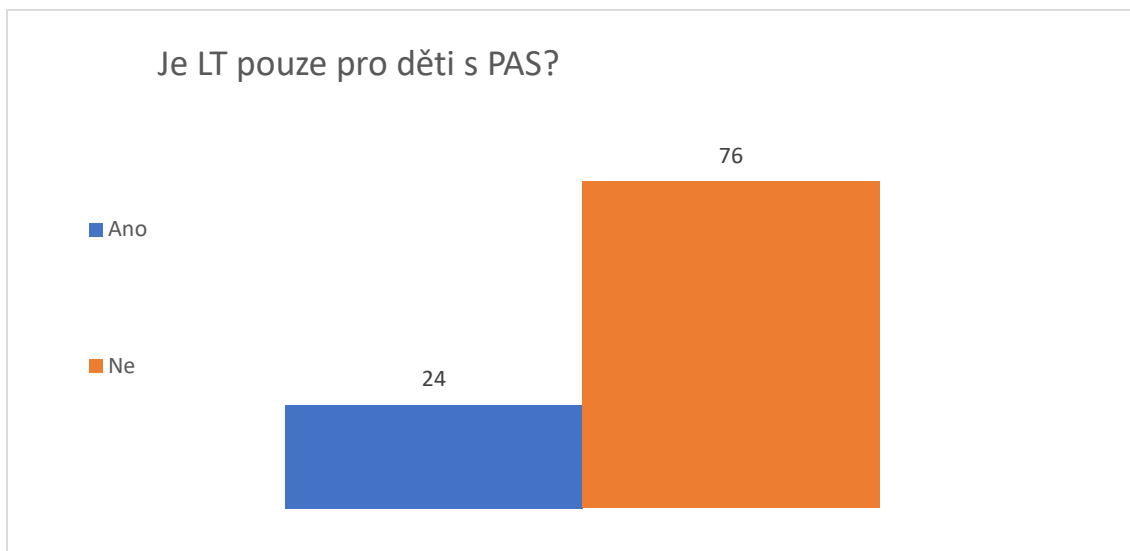

Graf 2 - Letní tábory

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 3: Je letní tábor pouze pro děti s PAS?

Třetí graf zobrazuje, zda jsou letní tábory zaměřeny pouze pro děti s poruchou autistického spektra či se děti s PAS účastní letního tábora společně s ostatními dětmi. V 76 % se jednalo o tábory, které nebyly zaměřeny na děti s PAS. Ovšem 24 % táborů jsou zaměřeny pouze pro děti s PAS.

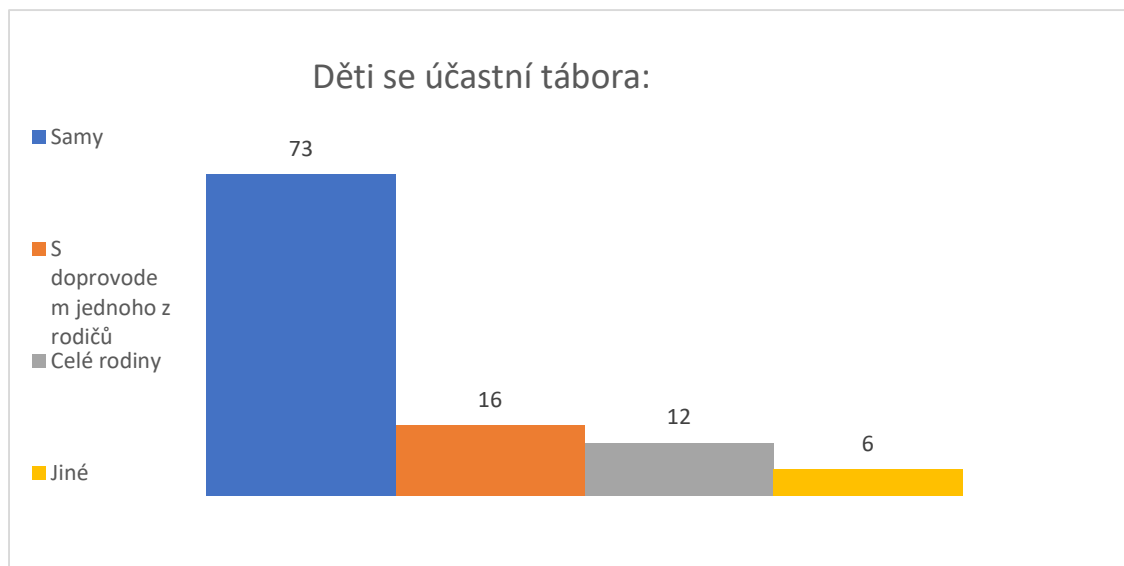
Graf 3 - Soustředění tábora na děti s PAS

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 4: Děti se účastní tábora:

Čtvrtá anketová otázka byla polootevřená, to znamená, že bylo jak na výběr z několika připravených odpovědí, tak i položka jiné, kde mohli respondenti zadat další možnost, která jim více vyhovovala. V této otázce bylo možné zaškrtnout více odpovědí. Z celkových 107 odpovědí vyšlo, že z 68,2 % se děti letního tábora účastní samy, z 15 % se děti účastní letního tábora za doprovodu jednoho ze svých rodičů, z 11,2 % se táborů účastní celé rodiny. 5,6 % respondentů, což je 6 odpovědí vybralo položku jiné, kde například uvedli:

- „mají svého asistenta“
- „Na příměstské tábory jsou děti bez rodičů, na pobytový týdenní tábor s rodiči“
- „Pořádáme pobyty pro rodiny s dětmi s handicapem, mezi nimi jsou občas i děti s PAS. Na pobyt musí jet minimálně 1 zákonný zástupce (až celá rodina)“
- „Děti samostatně i tábory pro děti a jejich rodiče (takže první dvě varianty)“

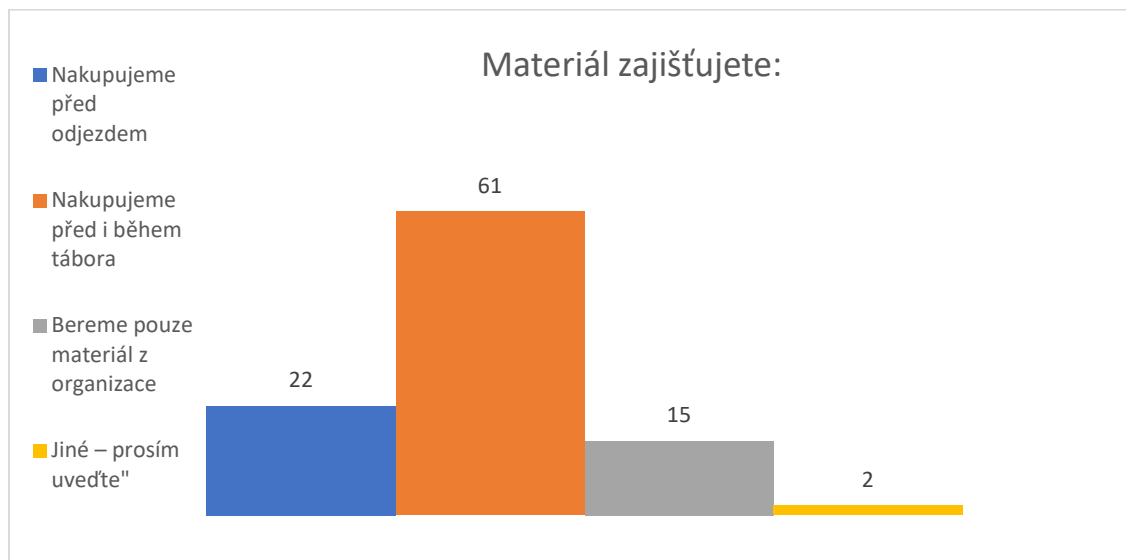
Graf 4 - účast dětí na táboře

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 5: Materiál zajišťujete:

Pátý bod ankety je soustředěn na zajištění materiálu na letním táboře. Bylo zjištěno, že 61 % organizací nakupuje před odjezdem na letní tábor i v průběhu letního tábora. 22 % respondentů uvedlo, že materiál nakupují pouze před odjezdem a 15 % respondentů bere materiál přímo z organizace. Ve 2 % odpověděli respondenti jině, a to:

- „Máme vlastní a i nakupujeme“

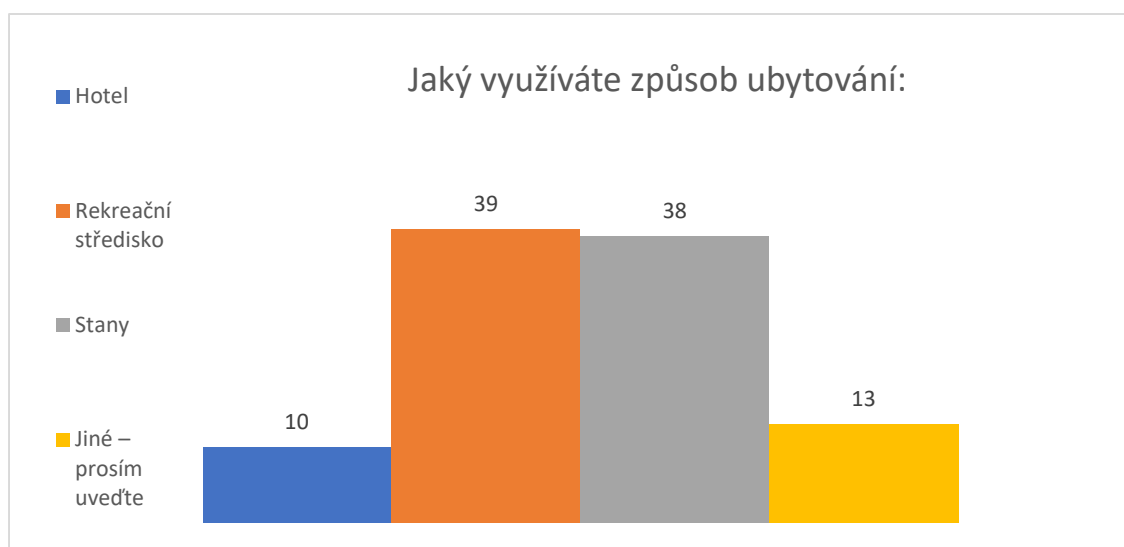
Graf 5 – Materiál

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 6: Jaký využíváte způsob ubytování?

Další otázka byla zaměřená na způsob ubytování dětí na letním táboře. Otázka byla polootevřená. V 39 % bylo označeno, že děti jsou ubytovány v rekreačním středisku, v 38 % ve stanech a pouze 10 % organizací ubytovává děti na letních táborech v hotelu. Položka jiné byla zaškrtnuta ze 13 %. 4 odpovědi se shodovaly v tom, že na jejich táborech děti ubytované nejsou, protože pořádají pouze příměstské tábory. V dalších dvou případech bylo připsáno chatky. Další odpovědi byly následující:

- „objekt k pronájmu“
- „Penziony, nebo dům zrekonstruován pro lidi s handicapem“
- „stany + ubytovna“
- „základny“
- „Statek“
- „Stany s podsadou“

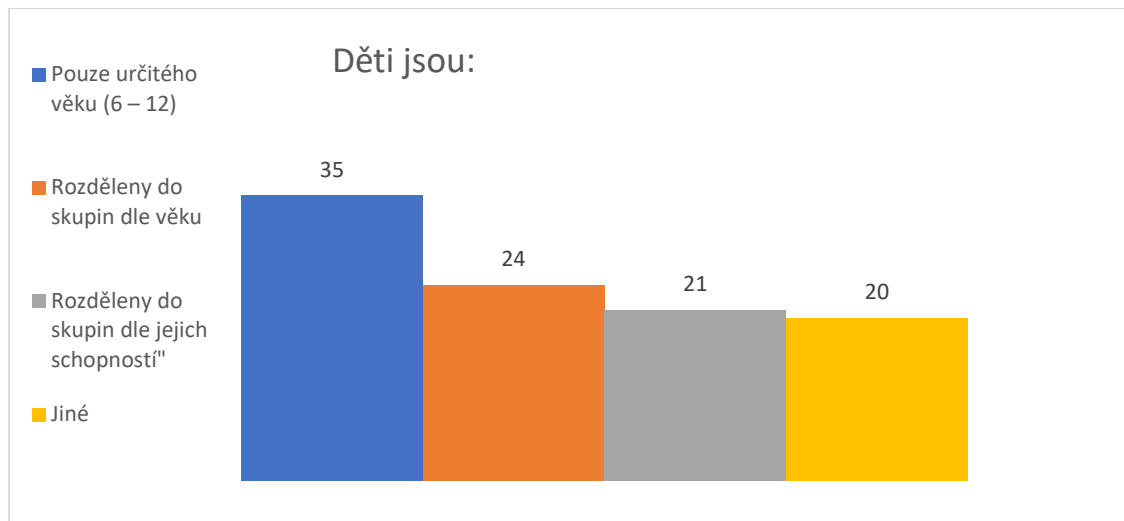
Graf 6 – Ubytování

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 7: Děti jsou rozděleny:

Tento graf popisuje rozdělení dětí do skupiny. Otázka je polootevřená. 35 % organizací odpovědělo, že tábora se smí účastnit jen děti určitého věku, 24 % rozděluje děti dle 21 % rozděluje děti do skupin dle jejich schopností a 20 % respondentů využilo položky jiné, kde 7 z nich pouze upřesnilo věkové ohraničení skupiny účastníků se jejich tábora. 3 odpovědi zaznamenaly, že děti jsou rozdělovány jak dle věku, tak dle jejich schopností. Dále bylo uvedeno:

- „jsou společně“
- „děti jsou rozděleny dle věku a dovedností do jednotlivých turnusů“
- „smíchané“
- „Heterogenní skupiny od 6 do 15 let“
- „rozděleny náhodně do skupin“
- „Rozdělení do skupin, kde je zastoupena každá věková kategorie“
- „6 - 14let, namíchané oddíly, kvůli vyrovnanosti“
- „Podle potřeb“

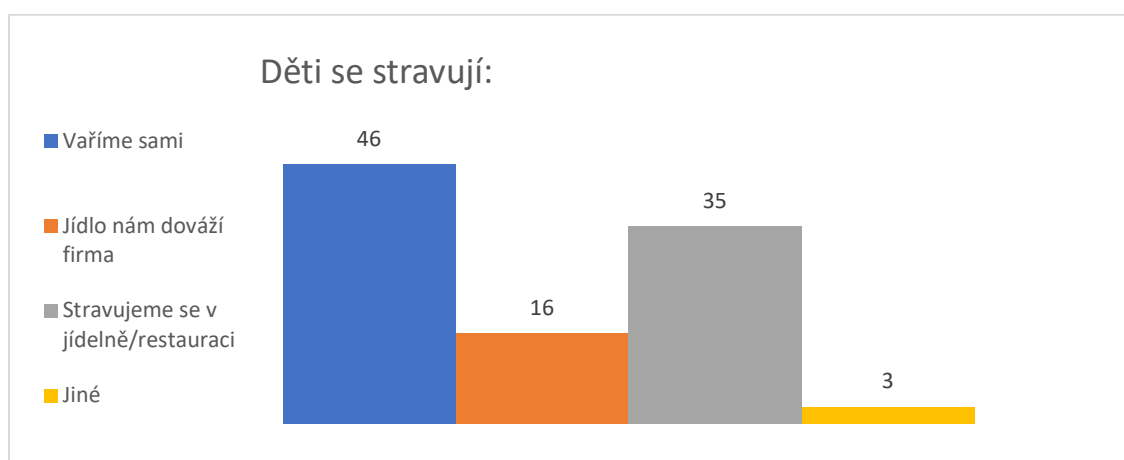
Graf 7 - Rozdělení dětí do skupin

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 8: Děti se stravují:

Další graf se je zaměřen na stravování dětí na letním táboře. Respondenti vybírali ze 4 odpovědí, přičemž 46 % respondentů si na táboře vařilo samo, 35 % respondentů se stravuje v jídelně či restauraci, 16 % jídlo dováží firma. Pouze 3 % využila polootevřené otázky a zaškrtnla položku jiné, ve které dopsalo:

- „Na pobytovém táboře si vaříme sami, na příměstských táborech nám dováží firma obědy pro děti“
- „svačiny sami, obědy dovážíme“

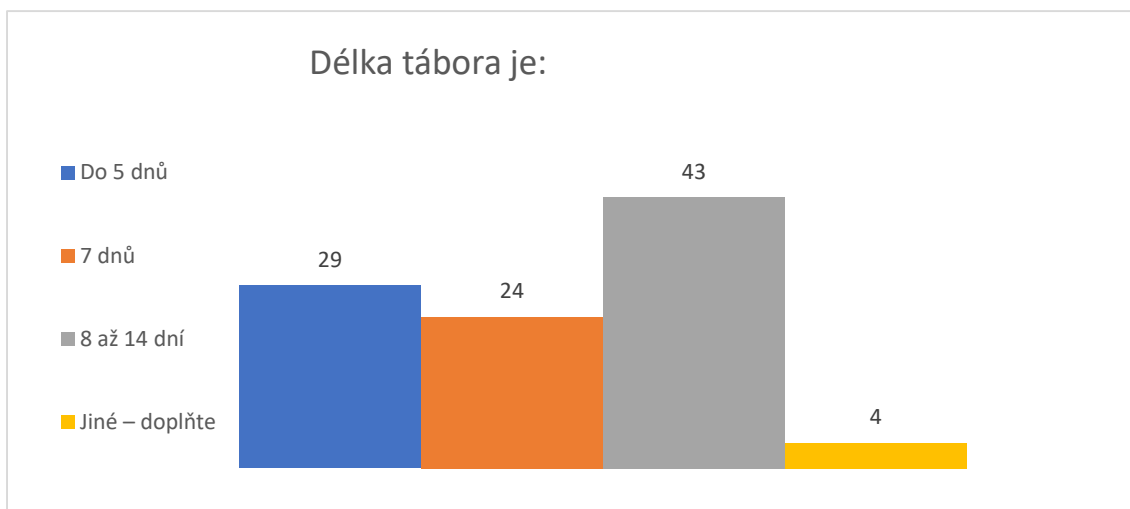
Graf 8 – Stravování

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 9: Délka tábora je:

Letní tábory dle 43 % respondentů trvají 8 až 14 dní, podle 29 % respondentů letní tábory trvají do pěti dnů a ve 24 % letní tábory trvají 7 dnů. 4 % respondentů využili možnost jiné, kde napsali:

- „do 7 dnů“
- „máme týdenní i dvoutýdenní“
- „14 dnů“

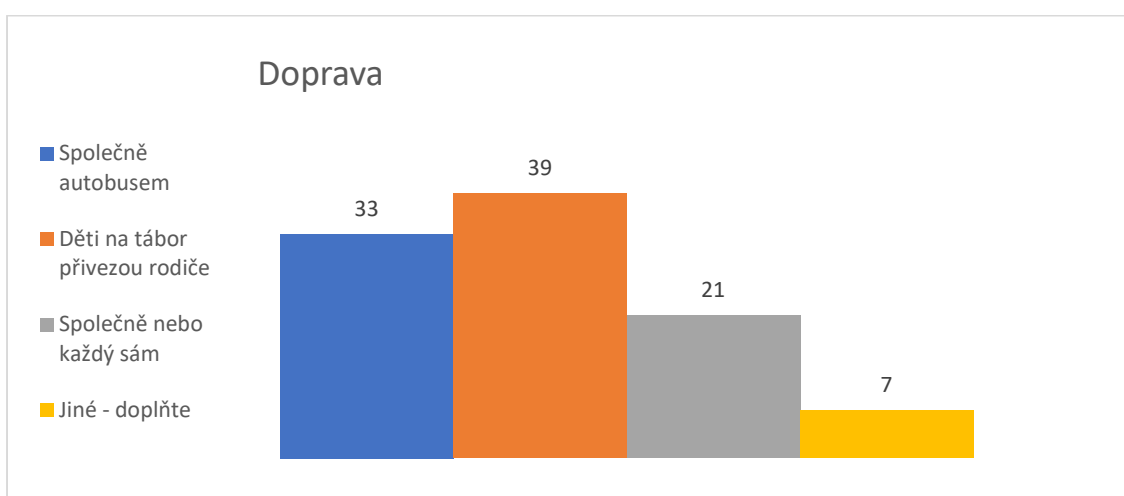
Graf 9 - Délka tábora

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 10: Doprava:

Nejčastější způsob dopravy na letní tábor respondenti uvedli, že děti na tábor odvezou rodiče (39 %). Dalším častým způsobem dopravy na letní tábory je společně autobusem (33 %). Z 21 % respondenti uvedli, že na tábor se děti dostávají s rodiči nebo společně autobusem. 7 % respondentů využilo odpovědi jiné, kdy připsalo:

- „speciální mikrobusey“
- „Každý den děti cestují hromadnou dopravou – BUS, vlak“
- „každá rodina dorazí samostatně“
- „společně vlakem“

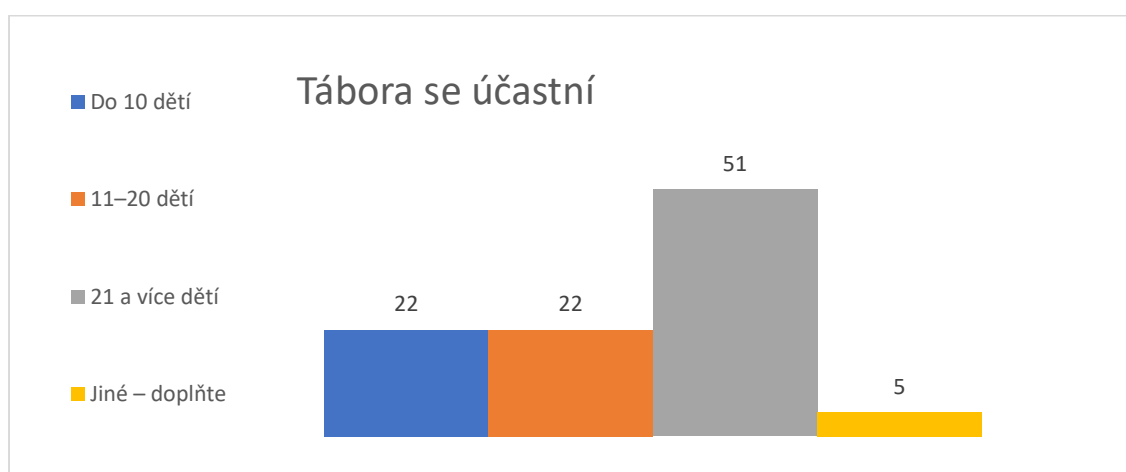
Graf 10 – Doprava

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 11: Tábora se účastní:

Počet dětí na tábore se velmi lišil. Nejvíce odpovědí bylo zaznamenáno u odpovědi 21 a více dětí (51 %). Stejně procento odpovědí, a to 22 %, zaznamenaly odpovědi s počtem do 10 dětí a odpověď 11–20 dětí. Nabídku jiné použilo 5 % a uvedly následující odpovědi, které pouze upřesnily počty dětí na tábore.

- „55 dětí s PAS“
- „80 dětí“
- „30 a více“
- „4-13 dětí (mix dětí s handicapem a jejich zdravých sourozenců)“

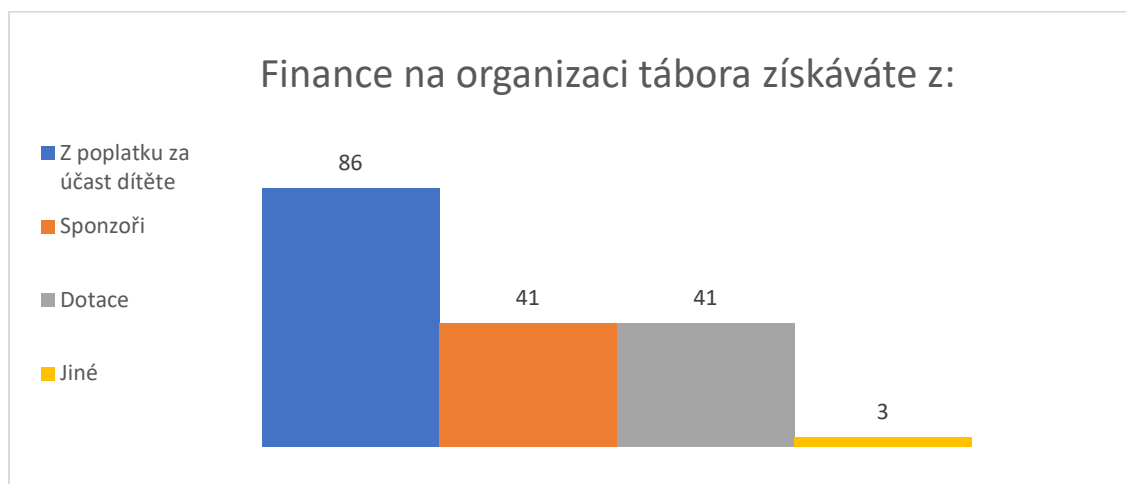
Graf 11 - Počet dětí na tábore

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 12: Finance na organizaci tábora získáváte z:

Další bod ankety byl zaměřený na financování letních táborů. V této otázce byla možnost zaškrtnutí více odpovědí, kterou respondenti hojně využili. Celkem bylo zaznamenáno 171 odpovědí. Z odpovědí respondentů je patrné, že velká část z letních táborů je financována z poplatku za účast dítěte na táboře, a to více jak 50 % (přesněji 50,3 %). Sponzoři a dotace se na provozu tábora podílejí ve stejné míře a to z 24 %. Pouze 3 odpovědi (což je 1,7 % vzorku) uvedly jinou než nabízenou odpověď. Všechny tři vepsané odpovědi shrnuly, že k financování jejich tábora používají vše výše uvedené.

- „Kombinace výše popsáního“
- „vše výše uvedené“
- „vše uvedené“

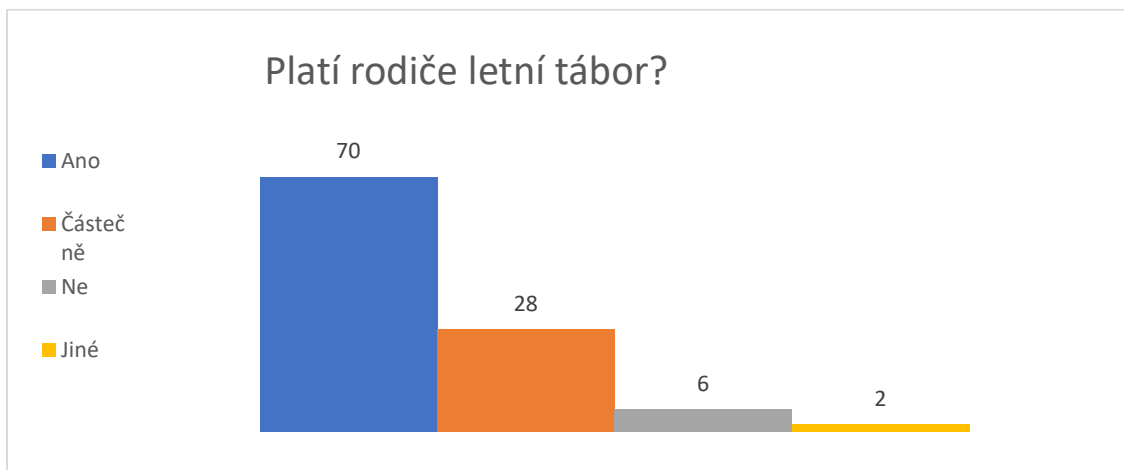
Graf 12 – Finance

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 13: Platí rodiče letní tábor?

Z tohoto grafu je patrné, že z velké části (66 %) rodiče letní tábory platí v plné výši. Částečně je tábor rodiči placen z 26,4 %. Pouze 5,7 % rodičů letní tábory platit nemusí. Necelá dvě procenta (1,9 %) zaškrtnli položku jiné, kde odpověděli:

- „některé rodiče si nechávají tábor proplatit přes FKSP“
- „Zaměstnavatel“

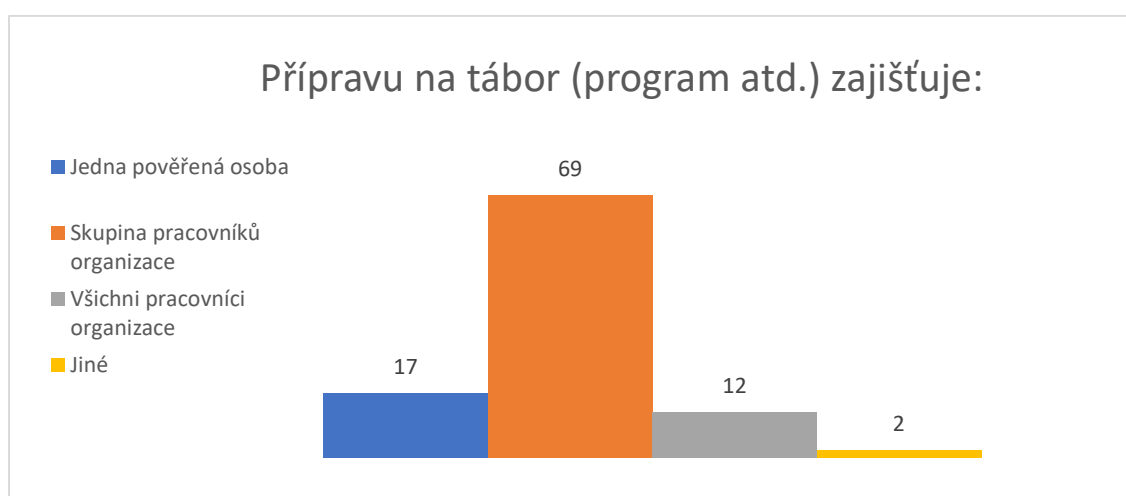
Graf 13 - Placení tábora

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 14: Přípravu na tábor (program atd.) zajišťuje:

Pomocí 14 otázky bylo zjištěno, kdo zajišťuje přípravu na letní tábor. Nejvíce zastoupená odpověď byla skupina pracovníků organizace (69 %). Jedna pověřená osoba připravuje letní tábory ze 17 % a všichni pracovníci organizace se přípravy letních táborů účastní ze 12 %. 2 % odpovědí byla doplněna v položce jiné:

- „Všichni táboroví vedoucí jsou dobrovolníci, nikoliv pracovníci“
- „Organizace je rozdělená do oddílů, každý oddíl nebo případně spojené oddíly si připravují vlastní tábor“

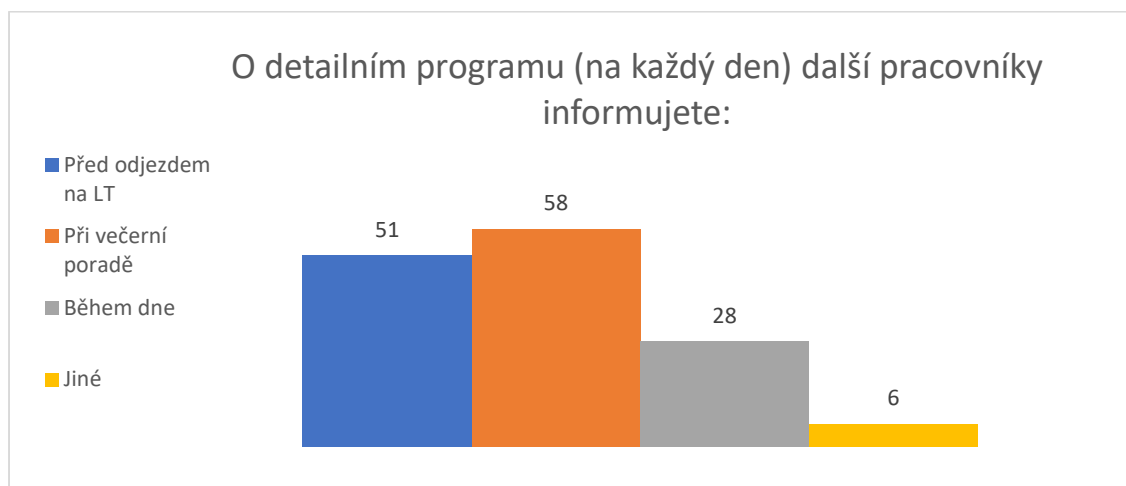
Graf 14 – Program

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 15: O detailním programu (na každý den) další pracovníky informujete:

Následující graf zobrazuje informace o sdělování programu ostatním pracovníkům. V této otázce šlo využít možnosti výběru více otázek. Bylo zaškrtnuto 143 položek. Nejvíce bylo využíváno informování pracovníků při večerní poradě (40,6 %), následovalo sdělování informací před odjezdem na letní tábor (35,7 %). Během dne informovalo své pracovníky 19,6 % organizací. 4,2 % respondentů uvedlo bod jiné, ve kterém dopsalo následující odpovědi:

- „domlouvá se před LT, detaily pak každý den dle potřeb dětí“
- „vše výše uvedené“
- „Před táborem proběhne školení personálu, informace o programu posíláme předem do mejlu, operativní změny během tábora se řeší průběžně“
- „Různě dle potřeby“
- „Před odjezdem na LT, při večerních programech i během dne.“
- „Kombinace první a druhé odpovědi“

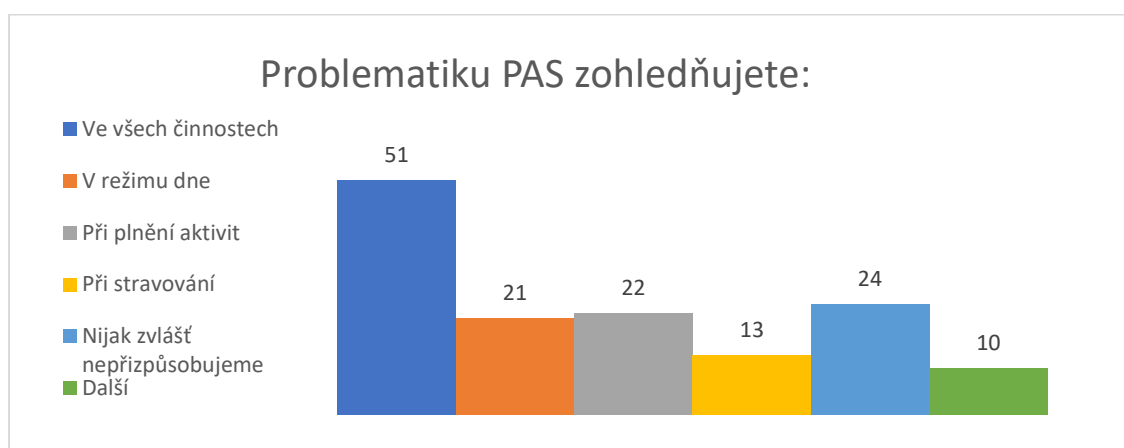
Graf 15 - Informace o programu

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 16: Problematiku PAS zohledňujete:

V následující položce bylo zmíněny oblasti, ve kterých jsou děti s poruchou autistického spektra na letních táborech zvýhodněny, kromě jedné odpovědi, která uváděla, že program se nijak zvláště nepřizpůsobuje. Také zde byla možnost zaškrtnout více odpovědí. Nejvíce procent bylo uváděno u možnosti, že děti s poruchou autistického spektra jsou zohledňovány ve všech činnostech dne (36,2 %). Následovalo však, že program není problematicke nijak zvláště přizpůsoben (17 %). Dále 22 odpovědí (16,6 %) bylo zaznamenáno u možnosti, že zohlednění je při plnění aktivit a 21 odpovědí (15,6 %) v režimu dne. Při stravování jsou děti zohledňovány v 9,2 %. Do položky Další (uveďte) (7,1 %) byly vepsány následující odpovědi:

- „Jelikož nám na tábor jezdí děti s PAS pravidelně, ale tvoří jen malou část, program jim do určité míry přizpůsobujeme, nebo jim pomáhá asistentka“
- „Dítě by vykonávalo všechny běžné činnosti, lišil by se přístup pracovníků.“
- „Náš tábor není přímo organizován pro děti s problematikou PAS, ale mají možnost se účastnit, v tom případě se snažíme program a vše ostatní přizpůsobit“

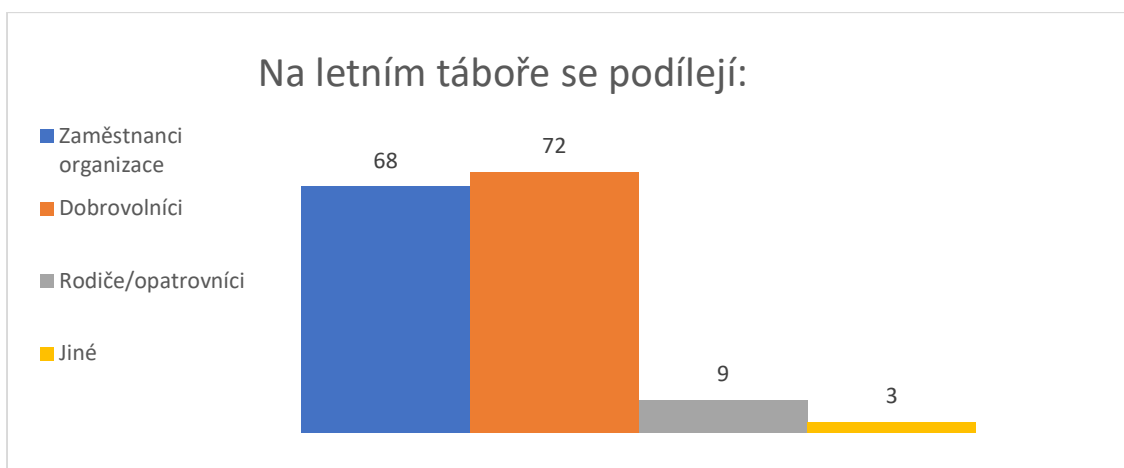
Graf 16 – Zohlednění PAS

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 17: Na letním táboře se podílejí:

V následující otázce byla možnost výběru více odpovědí. Zaškrtnuto bylo celkem 152 položek. Z tohoto grafu je patrné, že na letních táborech se nejvíce podílejí dobrovolníci (47,4 %). Další podstatnou složkou jsou zaměstnanci organizací (44,7 %). Zřídka jsou zastoupeni rodiče či opatrovníci (5,9 %). 2 % respondentů uvedlo odpověď jiné, kde uvedlo:

- „Placení asistenti“
- „Psycholog, psychoterapeuti, speciální pedagogové, zdravotník“

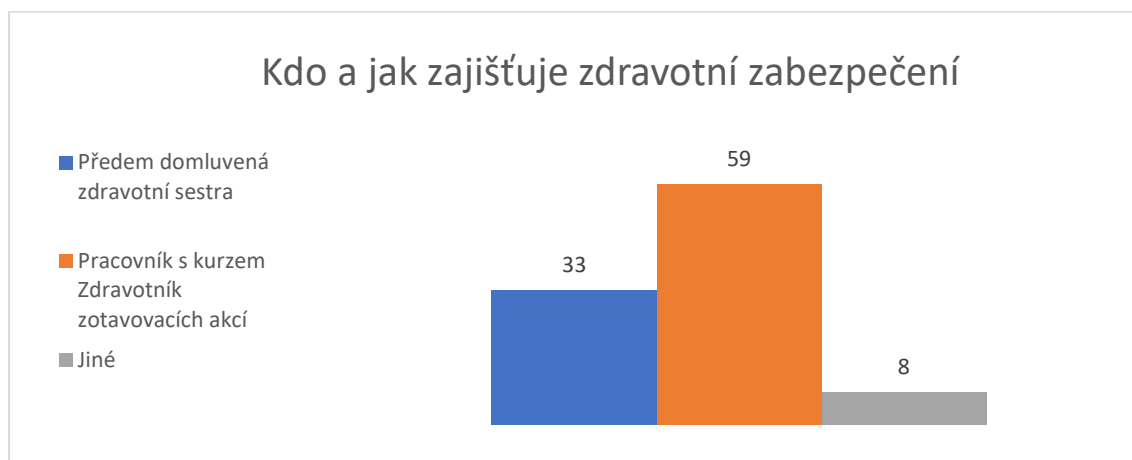
Graf 17 - Organizátoři tábora

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 18: Kdo a jak zajišťuje zdravotní zabezpečení

Následující graf zobrazuje, v jakém zastoupení bylo zajištěno zdravotní zabezpečení na letních táborech. Nejvíce zodpovědaná odpověď byla Zdravotník zotavovacích akcí (59 %). Další nabízenou odpovědí byla předem domluvená zdravotní sestra, která tvořila 33 % odpovědí. Poslední položkou bylo jiné, kde respondenti uvedli následující:

- „osoba splňující podmínky zdravotníka na ZA“
- „Předem domluvená doktorka / záchranář“
- „Dva zaměstnanci nemocnic (chirurg, záchranář) a dopomáhá slečna ze střední zdravotnické školy“
- „Předem domluvená doktorka“
- „Doktor“
- „2 lékaři a 2 sestry“
- „Zdravotní sestra i dobrovolník s kurzem Zdravotníka zotavovacích akcí zároveň“

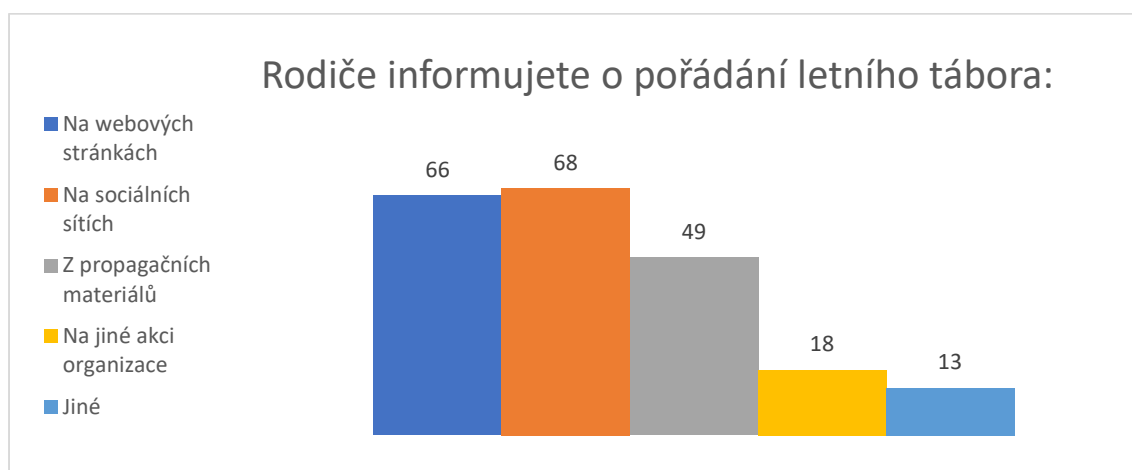
Graf 18 – Zdravotník

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 19: Rodiče informujete o pořádání letního tábora:

Důležitou součástí letních táborů je jejich propagace, kterou má každá organizace jinou. Tato otázka také měla možnost výběru více odpovědí. Celkem bylo vybráno 214 položek. Přibližně stejné zastoupení měla možnosti informování na sociálních sítích (31,8 %) a na webových stránkách (30,8 %). Další významnou součástí informování o letních táborech je pomocí propagačních materiálů (22,9 %). Na jiné akci organizace je informování pouze z 8,4 %. Položku jiné vybralo 6,1 %. Některé odpovědi se shodovaly, jako například informování emailem. Další odpovědi:

- „Newsletterem“
- „osobně při setkání“
- „tábor organizujeme pouze pro děti, které celoročně docházejí k nám na terapie, rodiče tedy informujeme emailem“
- „Z předešlých let emailem.“
- „Kombinace všeho“
- „osobně“
- „E-mailem, na webech s nabídkami táborů“

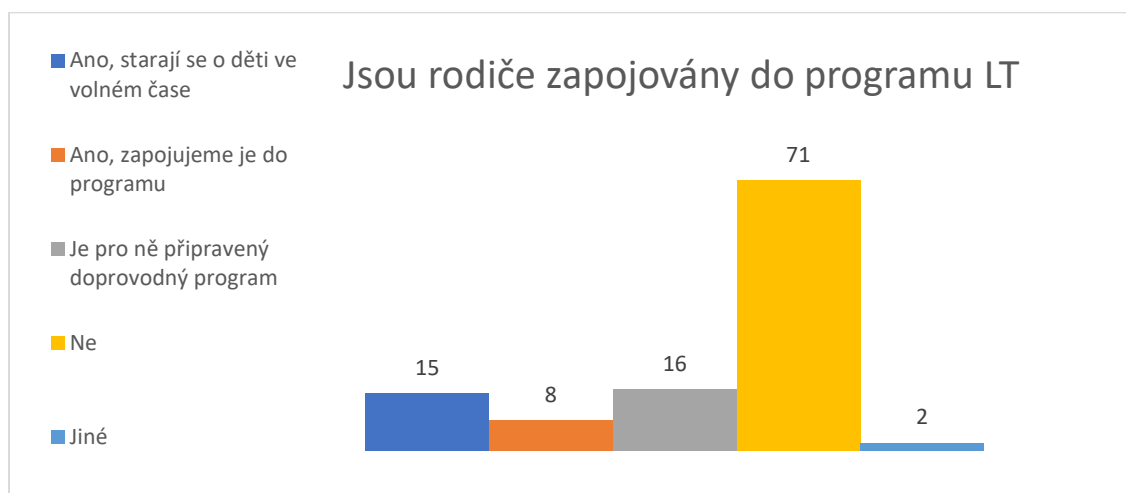
Graf 19 - Propagace tábora

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 20: Jsou rodiče zapojováni do programu LT?

Dle dalšího grafu nejsou rodiče z velké části zapojováni do programu (63,4 %). V dalších odpovědích jsou rodiče na tábore do programu zapojováni, a to buď tak, že je pro ně připravený doprovodný program (14,3 %), nebo se starají o děti ve volném čase (13,4 %). Přímo zapojovaných rodičů do programu je pouze 7,1 %. Do položky jiné (1,8 %) bylo vepsáno:

- „Rodiče mají prostor si odpočinout“
- „děti hlídáme v dopoledních a odpoledních časech, to mají rodiče možnost účastnit se vlastního programu/volno. Ve zbylém čase si je hlídají sami“

Graf 20 - Zapojení rodičů

Zdroj: vlastní šetření

5.2 Případová studie

5.2.1 Popis vzorku

Informant A – pracovník organizace na pozici vedoucí odlehčovací služby, zároveň také odborný pracovník v sociálně aktivizační službě. V tomto zařízení vykonává práci rok a šest měsíců. V sociálních službách pracoval již před nástupem do této práce. Na táboře vykonával práci na pozici **pracovník tábora**.

Informant B – tento informant je také zaměstnanec organizace pracující na pozici vedoucí sociálně aktivizační služby. S touto prací má bohaté zkušenosti a přímo v této organizaci pracuje 4 roky. Také má zkušenosti s vytvářením letních táborů pro děti s poruchou autistického spektra předškolního věku, školního věku či adolescentního věku. Proto na vybraném letním táboře vykonával pozici **vedoucího** letního tábora.

Informant C – pracovník organizace na pozici poradce rané péče, který v této organizaci pracuje rok a šest měsíců. S tábory má také bohaté zkušenosti. Přímo do této organizace informant docházel již za studia vysoké školy, kdy se účastnil letních táborů jako asistent. Vybraného letního tábora se účastnil jako **pracovník**.

Informant D – tento informant pochází z řad rodičů dětí účastnících se letního tábora. Je to **rodič** šestiletého chlapce, kterému byl diagnostikován atypický autismus. Žádného jiného letního tábora se před tímto nezúčastnil.

5.2.2 Vyhodnocení

V případové studii bude objasněn postoj aktérů, a to konkrétně vedoucího letního tábora, dvou pracovníků letního tábora a jednoho z rodičů dítěte s poruchou autistického spektra, který se zúčastnil vybraného letního tábora.

Základní informace

Vybraný letní tábor byl připraven organizací s cílovou skupinou dětí s poruchou autistického spektra předškolního věku. Účastnilo se ho šest rodin (ve většině případů dítě – rodič), vedoucí letního tábora, čtyři pracovníci, dva asistenti, muzikoterapeutka, psychoterapeut a dvě kuchařky.

Informace o táboře

Dle informantů A a B má tábor již dlouhou historii. Informant A uvádí, že hlavním důvodem vzniku tábora byl rozvoj volného času u dětí s poruchou autistického spektra, a to především z toho důvodu, aby měly možnost trávit volný čas se svými vrstevníky.

Informant B dodává, že je to také z důvodu, že ne všechny rodiny mají možnost vyjet na dovolenou, a to především na základě nepřizpůsobeného prostředí pro děti s poruchou autistického spektra.

Tento konkrétní tábor byl zaměřen pro děti předškolního věku. Tábora se účastnilo šest rodin s dětmi. Podmínkou pro účast na táboře je, aby dítě mělo diagnostikováno poruchu autistického spektra, popřípadě v kombinaci s dalším postižením.

Informant A uvádí, že tábor neměl žádné tematické zaměření. K tomu informant B dodal, že dříve se pokoušeli tábor tematicky zaměřit, ale děti o to nejevily zájem. Informant C říká, že plánují tábor i pro sourozence dětí s poruchou autistického spektra a dodává, že by bylo určitě lepší, kdyby tento tábor měl tematické zaměření.

Informant A řekl, že jsou rodiče o tomto táboře informováni pomocí letáčků, emailem, na webových stránkách. To potvrdil i informant B a dodal, že přednost účasti na táboře mají rodiny docházející do centra. Informant D sdělil, že se o letním táboře dozvěděl přímo v centru z informačního letáčku a následně od pracovníků organizace.

Účel pořádání tábora

Informant B říká, že letní tábor je samozřejmě zaměřen na dítě, jeho socializaci, umožnění trávení volného času s vrstevníky, nácvik sociálních dovedností, ale i na skupinové kooperace, které během roku (běžného docházení do centra) jsou hůře sprostředkovatelné. Také uvádí, že letní tábor je takové vyvrcholení celoroční práce v centru.

Jak informant A, tak informant B i C se shodli na tom, že účel pořádání tábora není jen o rozvoji a podpoře trávení volného času dětí s poruchou autistického spektra, ale také i pro jejich rodiče, kteří ve většině případů nemají moc času sami pro sebe. Což potvrdil i Informant D, který jako hlavní přínos pro sebe jako rodiče uvedl, že si uvědomil, že čas strávený sám se sebou je velmi důležitý a potřebný.

Financování

Na otázku financování odpovídal pouze informant B, který uvedl, že tábor je financovaný z mnoha zdrojů. První z těchto zdrojů je poplatek za účast dítěte na táboře rodičem. Také uvedl, že se snaží, aby částka nepřekročila hodnotu dvou tisíc korun na dítě. Dalšími zdroji financování tábora jsou běžné finance z kraje, různé granty. Také jsou vypisovány projekty z různých nadací.

Příprava na tábor

Příprava tábora začíná už u vybírání klientů a zaměstnanců, popřípadě asistentů, kteří se letního tábora budou účastnit, sdělil Informant A. Následně se Informant A, B, i C shodli na tom, že je důležité sehnat ubytování, zajistit stravu a připravit program pro děti. A to jak aktivity a činnosti, tak také pomůcky a materiál na již zmíněné aktivity. Informant C dodal, že je také potřeba sbalit techniku (počítače, tiskárnu), pro případ vytvoření a vytištění komunikačních kartiček či jiného materiálu přímo na místě.

Zázemí

Z rozhovorů se všemi respondenty je patrné, že tábor byl situován v příjemném a klidném prostředí areálu s apartmány, kde byly ubytované rodiny s dětmi. Jak uvádí Informant C, vždy se jednalo o dva dvoulůžkové pokoje, které měli společnou koupelnu (záchod, umyvadlo, sprcha). Informant D také uvádí, že prostředí i ubytování bylo hezké a čisté.

Program

Do programu jsou zahrnovány různé aktivity jak venku, tak ve vnitřních prostorech. Informant A uvádí, že do programu pro děti předškolního věku zařazují spíše činnosti u stolečku, nácvik hry nebo překážkové dráhy. Práce je spíše individuální. Informant B dodává, že v programu nesmí chybět vodní hrátky, skákání na trampolíně nebo společné procházky. Celé to shrnul informant C, který řekl, že činnosti jsou zaměřené na sociálně aktivizační službu, nácvik u stolečku, nácvik hry a pohybové aktivity. Vše je průběžně doplněno o muzikoterapii – harmonizační lůžko. Informant D neměl problém s žádnou činností, která probíhala na táboře a uvedl, že byl spokojený s přizpůsobením aktivit pro děti s PAS.

Zároveň byla položena i otázka na aktivity, kterým by bylo vhodné se vyvarovat. Na to měli všichni informanti stejnou odpověď, a to soutěživým hram. Informant A dodal, že ani týmové sporty nebo míčové hry nejsou vhodné pro děti s PAS předškolního věku. Informant C ještě dodal, že hry s agresivním podtextem, ale také například canisterapie (v případě, že se dítě bojí psa) nejsou vhodné.

Přínos LT pro dítě s PAS

Všichni informanti včetně informanta D uvádí, že pro dítě je začleňování dítěte s PAS do kolektivu, takzvaná socializace, hlavním přínosem. Informant A také uvedl, že přínos pro dítě může být i změna prostředí, a to hlavně trávení noci mimo domov. Také učení

se řešení nových situací, které na táboře určitě vznikají, je pro dítě velkým přínosem, uvedl informant C. Pro některé děti s PAS to může být první setkání s větším kolektivem, a tak i jako přínos uvádí učení se dodržování pravidel. Informant D také řekl, že jako velký přínos pro chlapce bylo seznámení se s novými kamarády, zejména chlapci a spolupráce s nimi.

Důležité připomínky

Na závěr byla kladena otázka na připomínky a důležitá upozornění pro organizátory letního tábora pro děti s poruchou autistického spektra. U informantů A, B i C bylo řečeno, že největší důraz mají klást na připravenost tábora, jak programu, tak zázemí, ale i pracovníků. Také je důležité znát všechny klienty a na jeden tábor umístit jen ty klienty, kteří se sebou nemají problém (samozřejmě pokud je to možné). Informant B také dodal, že je dobré se z toho nenervovat, jelikož děti obecně, a především s poruchou autistického spektra jsou velmi vnímaví a dokážou vycítit vaše aktuální naladění. To opět shrnul informant C, který řekl, že velmi důležitá je příprava, ale zároveň se z toho nehroutit.

5.3 Shrnutí výsledků

5.3.1 Anketa

Díky anketě byly zjištěny základní informace potřebné k přípravě letního tábora a současně sesbírány data z organizací, které letní tábory pro děti s poruchou autistického spektra připravují. Byl zodpovězen výzkumný cíl, a to identifikace přístupu organizací pořádajících letní tábory pro děti s PAS. Přístup organizací je popsán v následujících odstavcích.

V prvních třech otázkách bylo zjišťováno, zda zástupci organizace, kteří vyplňují anketu jsou z organizace, která je soustředěná pouze na děti s poruchou autistického spektra (27 %) či nikoliv (73 %). Dále zda pořádají letní tábory pro děti s poruchou autistického spektra. Tato otázka byla klíčová pro další vyplňování dotazníku. Ze 103 odpovědí bylo 100 ano (97,1 %) a 3 odpovědi ne (2,9 %). Navazující otázkou bylo, zda je letní tábor pouze pro děti s PAS. Výsledky se velmi podobaly první otázce a to tak, že pouze pro děti s PAS připravuje letní tábor 24 % organizátorů a letní tábory, na kterých se děti s PAS mohou účastnit 76 % organizátorů.

Další část dotazníku byla soustředěná na účast dětí na táborech bez doprovodu či s doprovodem rodičů. Samotné děti na tábor jezdí z 68,2 %, s doprovodem jednoho z rodičů z 15 % a celé rodiny jezdí na tábory ze 12 %. Další odpovědi zaznamenané u této otázky byly, že děti mají svého asistenta či že pořádají tábory, kde rodiče být mohou, ale nemusí.

U dalšího bodu ankety bylo zjištěno, že materiál se na tábory v největším zastoupení kupuje jak před táborem, tak v průběhu (61 %). Pouze před odjezdem nakupuje materiál 22 % a 15 % respondentů bere materiál ze své organizace. Zbýlá dvě procenta byla uvedena v položce jiné a to, že materiál používají organizace vlastní a zároveň nakupují.

Důležitou součástí letního tábora je ubytování. Z výzkumu vyšlo najevo, že 39 % organizací používá jako ubytování rekreační středisko. Hned za tímto způsobem ubytování se umístilo používání stanů (38 %). 10 % organizací využívá ubytování v hotelu. Nejčastější odpovědí u odrážky jiné (13 %) bylo zaznamenáno, že letní tábory organizace uskutečňují pouze příměstské, a tak ubytování nepoužívají žádné.

Rozdělení dětí do skupin je následující, 35 % organizací dělí děti do skupin dle určitého věku, 24 % dle věku obecně a 21 % dle jejich schopností. 20 % respondentů využilo odpověď jiné, kde ve většině případech jen upřesnily věkové rozdělení.

Výsledky z přípravy stravy na táborech jsou následovné, 46 % organizací si jídlo vaří samo, 35 % organizací se stravuje v jídelně či restauraci a 16 % organizací jídlo dováží firma.

U délky tábora jsou odpovědi velmi jasné. 43 % organizací pořádá tábory dlouhé 8–14 dní, 29 % organizací má tábory dlouhé do 5 dnů a 24 % organizací pořádá týdenní (tedy 7denní) tábory.

Na tábory z velké části přivezou děti rodiče (39 %), ze 33 % se na tábory děti dostanou společně autobusem a 21 % organizací využívá obě možnosti dopravy, tedy jak sám, tak společně. Táborů se účastní více jak 21 dětí (51 %). 22 % respondentů uvedlo, že letního tábora se účastní 11–20 dětí. Taktéž 22 % uvedlo, že tábora se účastní méně než 10 dětí. Ve zbylých procentech (5 %) respondenti pouze upřesnili počty.

Financování tábora probíhá z několika zdrojů. Nejčastějším jsou peníze z poplatku za účast dítěte (50,3 %). Peníze z dotací a od sponzorů mají rovněž 24 %. S touto otázkou souvisí i následující. Rodiče dětí velmi často platí plnou cenu tábora (66 %), částečně tábor platí 26,4 % rodičů a tábory neplatí jen malá část, a to 5,7 %.

Za přípravu letních táborů je většinou zodpovědná skupina pracovníků (69 %), jedna pověřená osoba zodpovídá za přípravu v 17 % odpovědí a všichni pracovníci organizace ve 12 % odpovědí. Detailní program svým kolegům organizátoři většinou sdělují při večerní poradě (40,6 %), sdělování informací před odjezdem je také hojně zastoupeno (35,7 %). Informace pracovníci také dostávají během dne a to z 19,6 %.

Problematiku poruchy autistického spektra organizace na letních táborech zohledňují ve všech činnostech (36,2 %), při plnění aktivit (16,6 %), v režimu dne (15,6 %) a při stravování 9,2 %. Nijak zvlášť program nepřizpůsobují na 17 % táborech.

Na letních táborech se nepodílejí jen zaměstnanci organizace (44,7 %), ale důležitou součástí jsou také dobrovolníci (47,4 %). Rodiče se na přípravě programu podílejí jen zřídka a to z 5,9 %.

Zdravotní službu na letních táborech zajišťují buď zdravotní sestry (33 %), nebo pracovníci s kurzem Zdravotník zotavovacích akcí (59 %). Tyto odpovědi byly doplněny o doktora, záchranáře, zaměstnance nemocnice (chirurg, záchranář) a další.

Rodiče bývají informováni o letních táborech několika způsoby. V dnešní době je rozšířené informování přes internet, a to konkrétně přes sociální sítě (31,8 %) a na webových stránkách (30,8 %). Dalšími možnostmi informování je přes propagační materiály (22,9 %) či na jiné akci organizace (8,4 %). Dále je také možností informovat emailem nebo při osobním setkání.

Při účasti rodičů na táboře se z velké části nezapojují do programu (63,4 %). Pokud se tábora účastní, může být pro ně připravený doprovodný program (14,3 %). Také se mohou starat o děti ve volném čase (13,4 %). Zapojování do programu bývají pouze ze 7,1 %.

5.3.2 Případová studie

V případové studii jsme byli seznámeni s přípravou a průběhem vybraného letního tábora pro děti s poruchou autistického spektra. Jako informanti byli vybráni tři pracovníci organizace (jeden na pozici vedoucího letního tábora a dva na pozicích pracovníci letního tábora) a jeden zástupce z řad rodičů. Byl zde zodpovězen výzkumný cíl – představení vybraného letního tábora. Následně je popsán stručný souhrn vybraného tábora.

Tábor byl zaměřený na děti s poruchou autistického spektra předškolního věku. Základní myšlenkou a důvodem pořádání letního tábora je možnost setkávání se

s vrstevníky a začleňování se do kolektivu dětí. Také nácvik kooperace s ostatními dětmi. Na zmiňovaném letním táboře je možnost trávení volného času i pro rodiče dětí, například v doprovodném programu pro rodiče.

O uskutečnění tábora organizace rodiče informuje jak pomocí tištěných letáčků, tak pomocí sociálních sítí a emailem. Přednost účasti na letním táboře mají klienti organizace. Letní tábor neměl žádné tematické zaměření.

Tábor je financován z více zdrojů. Jedním je částka zaplacená rodiči za účast dítěte na táboře. Dalšími zdroji financí je kraj, ale také peníze z projektů různých nadací.

Další důležitou částí je příprava tábora – jak výběr klientů a personálu, tak příprava materiálu a programu, zajištění vyhovujícího zázemí, stravy.

Ubytování bylo zajištěno v uzavřeném areálu s apartmány, kde byli ubytované celé rodiny. Každý apartmán se skládal ze dvou pokojů a jednoho sociálního zařízení – sprcha, záchod, umyvadlo.

Další část případové studie je zaměřena na program letního tábora. Do programu jsou zařazeny různé aktivity od pohybových aktivit až po soustředěnou práci u stolečku nebo nácvik hry. Program je obohacen o muzikoterapii na harmonizačním lůžku. Bylo upozorněno na aktivity, kterým by bylo vhodné se vyvarovat. A to zejména závodivým hrám, týmovým sportům či hry s prvky agrese.

Hlavním přínosem pro děti s poruchou autistického spektra je začleňování se do kolektivu vrstevníků, učení se vyrovnání se se změnou, například prostředí či armonogramu dne. Také trávení noci mimo domov a vyrovnávání se s nově vzniklými situacemi, učení se spolupráce a dodržování pravidel.

Důležitá upozornění pro všechny připravující letní tábory zejména pro děti s poruchou autistického spektra jsou výborná připravenost jak zázemí, tak programu, informovanost a spolupráce pracovníků. Další připomínkou je dobrá informovanost o klientech. A nejdůležitější, jak při práci s dětmi majority, tak dětí s poruchou autistického spektra je být dobře naladěný, jelikož děti obecně jsou velmi vnímavé a dokáží vycítit i malou nervozitu.

DISKUZE

Výzkum praktické části byl proveden jak kvantitativní, tak kvalitativní metodou. Pro první část praktické části této bakalářské práce byla využita online anketa, která měla za cíl identifikovat přístup organizací pořádajících letní tábory pro děti s poruchou autistického spektra. Anketa byla určena pro zástupce těchto organizací. Do výzkumu byli zapojeni jak zástupci organizací pořádajících letní tábory, tak zástupci organizací, které letní tábory pořádají pouze pro děti s poruchou autistického spektra. Druhá část výzkumného šetření byla realizována prostřednictvím kvalitativního výzkumu, konkrétně formou případové studie konkrétního letního tábora pro děti s poruchou autistického spektra.

Výsledky prvního šetření ukazují, že z organizací podílejících se na výzkumu je 27 % těch, které se soustředí jen na děti s PAS a pouze 24 % ze všech organizací pořádá letní tábory výhradně pro děti s PAS. Příčin tak malého množství letních táborů pro tyto děti může být několik. Jako jedna z příčin může být nedostatek kvalifikovaných pracovníků, kteří by připravovali letní tábory pro děti s PAS (Paspaint, 2020).

Dle respondentů zapojených do šetření se děti táborů účastní nejčastěji samy (68,2 %), zřídka se letních táborů účastní jeden z rodičů či zákonných zástupců (15 %) či celé rodiny (11,2 %). Účast samotného dítěte s PAS na táboře může mít své nevýhody, a to hlavně z hlediska pocitu nejistoty v cizím prostředí, což uvedli i informanti podílející se na případové studii. Proto by bylo vhodné umožnit dítěti s PAS doprovod na letní tábor, ať už z řad rodičů, zákonných zástupců či asistentů.

Pro letní tábory je také důležité zajištění kvalitního ubytování, což potvrdili všichni informanti rozhovorů. Z výsledků šetření se ukazuje, že 39 % organizací využívá jako způsob ubytování rekreační střediska. Dále jsou také využívány stany (38 %) nebo hotely (10 %).

Před odjezdem na tábor je potřeba domluvit způsob dopravy dětí na tábor. To z velké části zajišťují rodiče (39 %). Je tomu tak i v případě případové studie vybraného letního tábora. To může být zapříčiněno tím, že děti s PAS mohou mít problémy s cestováním hromadnou dopravou, a tak i přeprava objednaným autobusem by mohla být problematická (Autistickedeti, 2020).

Tábory mohou mít různou kapacitu. Více než poloviční zastoupení mají tábory s počtem dětí vyšším než 21 (51 %). Tábory do 10 dětí a v rozmezí 10–20 dětí mají stejný počet zástupců, a to oba po 22 %. Děti na letním táboře jsou většinou rozdělovány

do skupin dle věku (35 %), v některých organizacích více dbají na dovednosti dětí, a tak je rozdělují dle jejich schopností (24 %). Některé tábory jsou určeny pouze pro děti v určitém věku (34 %), a tak rozděleny do skupin nejsou. To dle výzkumu platí převážně na táborech s menším počtem dětí. To opět ukázala i data z případové studie, kdy se tábora účastnilo 6 dětí předškolního věku a tvořily pouze jednu skupinu.

Některé tábory se mohou lišit i délkou. Nejčastěji jsou zastoupeny tábory s délkou v rozmezí 8 až 14 dnů (43 %). Po analýze ankety bylo zjištěno, že organizace připravující letní tábory pouze pro děti s PAS pořádají kratší pobyty, a to většinou do 5 dnů (29 %) nebo 7denní (24 %).

Stravu si velká část organizací vaří sama či mají vlastní kuchařku (46 %). Z analýzy výsledků vyšlo, že organizace výhradně pro děti s PAS ve větší míře využívají možnosti stravování se v restauraci, jídelně (35 %). Thorová (2006) uvádí, že děti s PAS mají problémy se sociálním chováním, což je například navazování nových kontaktů či komunikace s cizími lidmi. To by mohlo způsobit neadekvátní reakci v podobě výbuchu vzteku či agrese vůči ostatním i sobě (Švarcová, 2011). Mohlo by to tedy znamenat problém. Výhodou stravování se v restauraci či jídelně by mohla být možnost výběru z více jídel, a tak větší pravděpodobnost, že i dítě s PAS si vybere to, co mu chutná.

Další oblast, která byla v dotazníkovém šetření sledována, byla oblast financování tábora. Na základě výzkumného šetření se jako hlavní zdroj příjmů ukazuje poplatek za účast dítěte na LT ze strany rodičů/opatrovníků (celkem 50,3 %). Dalšími zdroji byly sponzoři nebo peníze z dotací. S financováním souvisí i placení poplatku za účast dítěte na letním táboře. Ze získaných dat je patrné, že většina rodičů tento poplatek hradí. To platí i v případě druhého výzkumu. V něm bylo uvedeno, že rodiče sice tábor platí v plné výši, avšak cena je nastavena tak, aby nepřekročila cenu za 5 dní při běžném provozu centra.

Přípravu programu ve většině organizací má na starost skupina pracovníků (69 %) a o detailním programu své kolegy informuje při večerní poradě (40,6 %), před začátkem tábora (35,7 %) nebo v průběhu dne (19,6 %).

Při některých aktivitách je potřeba zohledňovat problematiku PAS. Nejvíce organizací odpovídalo, že problematiku zohledňují ve všech činnostech (36,2 %). Tak tomu bylo i na konkrétním táboře. To je vhodné hlavně z hlediska toho, že děti s PAS

mají své rituální činnosti a rutiny (Hrdlička a Komárek (2004) in Sedláčková a Sobotková, 2014). Díky zohledňování problematiky mohou být tyto rituály zachovány i v prostředí letního tábora.

Příprava a průběh tábora není zdaleka jenom na zaměstnancích organizace (44,7 %). Dokonce větší zastoupení mají dobrovolníci (47,4 %), bez kterých by se letní tábory jen zřídka mohly provozovat. Jak uvádějí na portálu Paspoint (2020) fungují v poměru jeden klient jeden asistent.

Programu se mohou zřídka účastnit i rodiče (5,9 %). Dalším pracovníkem na táboře musí být samozřejmě zdravotník. Ve výzkumu bylo zjištěno, že největší zastoupení na táboře v této funkci mají lidé, kteří absolvovali kurz Zdravotník zotavovacích akcí (59 %) a jsou tedy způsobilí k vykonávání této funkce. Tuto činnost mohou vykonávat také zdravotní sestry (33 %) nebo doktoři či zdravotní záchranáři.

Informace o pořádání letních táborů jsou rodičům většinou sdělovány v elektronické podobě, a to buď na sociálních sítích (31,8 %) nebo na internetových stránkách organizace (30,8 %). Méně časté je informování z propagačních materiálů (22,9 %) nebo na jiné akci organizace (8,4 %). Některé organizace uvádí, že nejlepší variantou je kombinace všeho výše zmíněného. To bylo zjištěno i z dat případové studie, kde je uvedeno, že organizace informuje rodiče pomocí propagačních materiálů, emailem, na webových stránkách či při osobním setkání.

Pokud se rodiče letního tábora účastní, tak z velké pravděpodobnosti nebudou zapojovány do programu (63,4 %). Pokud jsou zapojovány do programu, tak pro ně bývá připravený doprovodný program (14,3 %) nebo hlídají děti ve volném čase (13,4 %). Toto tvrzení se opět objevilo i v případové studii, kdy informant z řad rodičů uvedl, že na letním táboře byl pro ně připravený doprovodný program a zároveň hlídali své děti ve volném čase.

ZÁVĚR

Bakalářská práce je zaměřena na letní tábory, jako jednu z možností trávení volného času dětí s poruchou autistického spektra. Pomocí anketového šetření byl realizován výzkum, do kterého byly zapojeny organizace z celé České republiky. Následně byly uskutečněny rozhovory s aktéry konkrétního letního tábora pro děti s PAS.

Teoretická část byla zaměřena na objasnění problematiky poruch autistického spektra, do které byla zahrnuta historie problematiky PAS, definice pojmu, byly přiblíženy jednotlivé poruchy dle Mezinárodní klasifikace nemocí a následně popsána triáda problémových oblastí. Dále bylo přiblíženo téma volného času, do kterého byla zahrnuta definice, historie, funkce, možnosti trávení volného času a trávení volného času dětí s PAS a následně se věnovala letním táborům.

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zmapování přístupu organizací k vytváření letních táborů pro děti s PAS. Druhým cílem bylo představení konkrétního letního tábora pomocí případové studie. První cíl byl naplněn kvantitativním výzkumem pomocí online ankety, ve které byly jak otevřené, tak uzavřené otázky. Výzkumu se zúčastnilo 103 zástupců organizací, pouze 100 však vyhovovalo podmínkám pro zpracování. K druhému cíli byl využit kvalitativní výzkum, tedy rozhovory následně zpracované do případové studie. Mezi informanty byli zařazeni vedoucí letního tábora, pracovníci a jeden zástupce z řad rodičů.

Případová studie popisuje jeden konkrétní tábor, přičemž se soustředí na průběh přípravy, jeho organizaci a zkušenosti organizátorů a rodičů dětí s PAS. Z realizované případové studie je patrné, že jak organizátoři, tak rodiče mají stejný cíl letního tábora, a to pomoc dítěti s poruchou autistického spektra se začleněním do skupiny vrstevníků. Případová studie zodpovídá na výzkumný cíl, viz shrnutí výsledků.

Výsledky z výzkumů mohou sloužit jako pomůcka při přípravě letního tábora pro děti s PAS. Dále mohou být využity ke zlepšování podmínek letních táborů pro děti s touto poruchou i pro majoritní populaci. Výsledky výzkumu jsou však pouze orientační z hlediska nízkého počtu získaných informací. Pro přesnější výsledky by bylo vhodné realizování dalších výzkumů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ADAMUS, Petr. *Edukace žáků s poruchou autistického spektra v kontextu rozvoje klíčových kompetencí*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7464-661-4.

ADAMUS, Petr, Alica VANČOVÁ a Monika LÖFFLEROVÁ. *Poruchy autistického spektra v kontextu aktuálních interdisciplinárních poznatků*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2017. ISBN 978-80-7464-957-8.

BARTOŇOVÁ, Miroslava, Barbora BAZALOVÁ a Jarmila PIPEKOVÁ. *Psychopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-161-4.

BEYER, Jannik a Lone GAMMELTOFT. *Autismus a hra: příprava herních aktivit pro děti s autismem*. Přeložil Miroslava JELÍNKOVÁ. Praha: Portál, 2006. Speciální pedagogika. ISBN 80-7367-157-3.

BURDA, Jan a Vladimíra ŠLOSAROVÁ. *Tábory a další zotavovací akce*. Aktualiz. vyd. Praha: NIDM, 2008. ISBN 978-80-86784-59-5.

EISERTOVÁ, Jaroslava a Renata ŠVESTKOVÁ. *Pobytové a volnočasové aktivity se zaměřením na problematiku canisterapie*. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta JU, 2011. ISBN 978-80-7394-294-6.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0030-7.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

HRDLIČKA, Michal a Vladimír KOMÁREK. *Dětský autismus: přehled současných poznatků*. Vydání druhé, doplněné. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0686-6.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5326-3.

KAPLÁNEK, Michal. *Čas volnosti - čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0450-3.

KAPLÁNEK, Michal. *Volný čas a jeho význam ve výchově*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1250-8.

KNOTOVÁ, Dana. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido, 2011. ISBN 978-80-7315-223-9.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 3. aktualiz. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

PLUMMER, Deborah. *Hry pro rozvíjení sociálních dovedností u dětí 5-12 let*. Přeložil Barbora MATUROVÁ. Praha: Portál, 2021. ISBN 978-80-262-1792-3.

POSPÍŠIL, Jiří, Helena POSPÍŠILOVÁ a Ludmila TROCHTOVÁ. *Katalog volnočasových aktivit verze 4.0.0: nástroj pro výzkum volného času*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. Monografie. ISBN 978-80-244-5399-6.

SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

SLÁDEČKOVÁ, Soňa a Irena SOBOTKOVÁ. *Dětský autismus v kontextu rodinné resilience*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. Monografie. ISBN 978-80-244-4219-8.

ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 4., přeprac. Praha: Portál, 2011. Speciální pedagogika. ISBN 978-80-7367-889-0.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

THOROVÁ, Kateřina. *Poruchy autistického spektra: dětský autismus, atypický autismus, Aspergerův syndrom, dezintegrační porucha*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-091-7.

VALENTA, Milan a Oldřich MÜLLER. *Psychopedie*. Praha: Parta, 2003. ISBN 80-7320-039-2.

ZVÍROTSKÝ, Michal, Stanislav BENDL a Magdalena RICHTEROVÁ. *Příběh školní šikany: učebnice pro pedagogické pracovníky*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4825-5.

Internetové zdroje

10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí. MKN-10 2022 [online]. 1. 1. 2022. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F80-F89>

ADAM. *Letní tábor* [online]. 2020. Dostupné z: <https://autistickedeti.cz/blog/2020/06/10/letni-tabor/>

Autismport. *Porucha autistického spektra dle Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN 11)* [online]. 2021. Dostupné z: <https://autismport.cz/o-autistickem-spektru/detail/porucha-autistickeho-spektra-dle-mezinarodni-klasifikace-nemoci-mkn-11>

BREWSTER, Stephanie a Liz COLEYSKAW. Participation or exclusion? Perspectives of pupils with autistic spectrum disorders on their participation in leisure activities [online]. 2010. Dostupné z: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1468-3156.2010.00665.x?casa_token=XxaAJft_7CMAAAAA%3Ax40Fifdbk7XPSva7LJKiM2UiaBM8rPoYtEEbTgXJ04_A9zirsHaaVGQ9D93yWG-REPUx15UT7ZH-HE

DIDEROT, Denis, citát: Volný čas je nejdůležitější součástí našeho života. | Citáty slavných osobností. Citáty slavných osobností: Největší sbírka citátů, myšlenek a aforismů [online]. Dostupné z: <https://citaty.net/citaty/10393-denis-diderot-volny-cas-je-nejdulezitejsi-soucast-naseho-zivota/>

HÁP, Pavel, Soňa, FORMÁNKOVÁ, Taťána BANK-NAVRÁTILOVÁ, Radim WEISSED a kolektiv. *Pobyt v letní přírodě* [online]. Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4373-7. Dostupné z: <https://publi.cz/books/174/Hap.html>

HUANG, Chi-Ching a Lin-Ju KANG. Participation in Play and Leisure Activities of Young Children with Autism Spectrum Disorder and Typically Developing Children in Taiwan: A Preliminary Study [online]. 2021. Dostupné z: <https://www.mdpi.com/1660-4601/18/11/5787/htm>

KOEGEL, Lynn Kern et al., Targeting IEP Social Goals for Children with Autism in an Inclusive Summer Camp [online]. 2019. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10803-019-03992-4>

MAICH, Kimberly et al., Developing Social Skills of Summer Campers with Autism Spectrum Disorder: A Case Study of Camps on TRACKS Implementation in an Inclusive Day-Camp Setting [online]. 2015. Dostupné z: https://atrium.lib.uoguelph.ca/xmlui/bitstream/handle/10214/10476/maich_hall_vanr_hijn_quinlan_2015.pdf?sequence=2&isAllowed=y

MATYÁŠ, Milan. *Příprava, personální, organizační a obsahové zabezpečení tábora* [online]. Brno, 2015, 2015, 48. Dostupné z: https://pionyr.cz/wp-content/uploads/2021/01/03_04_05_06_Program_Organizace_Personalistika.pdf

ONAO LAPO, Olakunle J a Adejoke Yetunde ONAO LAPO. Global Data on Autism Spectrum Disorders Prevalence: A Review of Facts, Fallacies and Limitations [online]. 2017, Dostupné z: [doi:10.13189/ujcm.2017.050202](https://doi.org/10.13189/ujcm.2017.050202)

Paspoint. *Letní tábory* [online]. 2020. Dostupné z: <https://www.paspoint.cz/all-project-list/sluzby/volnocasove-aktivity/letni-tabory>

ŠEJTKA, Ondřej. *Přehled legislativy pro pořádání letních táborů* [online]. 2016. Dostupné z: <http://poradna.crdm.cz/letni-tabory/prehled-legislativy-pro-poradani-letnich-taboru-306>

Ústav zdravotnických informací a statistik ČR. ÚZIS ČR [online]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/index.php?pg=registry-sber-dat--klasifikace--mezinarodni-klasifikace-nemoci-mkn-11>

Zákony

ČESKO. Zákon č. 561/2004 Sb., ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ve znění pozdějších předpisů

ČESKO. Zákon č. 561/2004 Sb., ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ve znění pozdějších předpisů; vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání

ČESKO. Zákon č. 563/2004 Sb., ze dne 24. září 2004 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 197/2014

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 - Rozdělení organizací	29
Graf 2 - Letní tábory	30
Graf 3 - Soustředění tábora na děti s PAS.....	31
Graf 4 - účast dětí na táboře	32
Graf 5 – Materiál.....	33
Graf 6 – Ubytování	34
Graf 7 - Rozdělení dětí do skupin.....	35
Graf 8 – Stravování.....	36
Graf 9 - Délka tábora.....	37
Graf 10 – Doprava	38
Graf 11 - Počet dětí na táboře	39
Graf 12 – Finance	40
Graf 13 - Placení tábora	41
Graf 14 – Program.....	42
Graf 15 - Informace o programu.....	43
Graf 16 – Zohlednění PAS	44
Graf 17 - Organizátoři tábora.....	45
Graf 18 – Zdravotník	46
Graf 19 - Propagace tábora.....	47
Graf 20 - Zapojení rodičů	48

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Anketa

Příloha 1 – Anketa

A) Úvodní otázky

Jste organizace soustředěná pouze na děti s PAS?

- Ano
- Ne

Připravujete pro děti letní tábory?

- Ano
- Ne

B) Účastníci LT

Je LT pouze pro děti s PAS?

- Ano
- Ne

Děti se účastní tábora:

- Samy
- S doprovodem jednoho z rodičů
- Celé rodiny
- Jiné
(Možnosti výběru více odpovědí)

C) Technické a materiální zabezpečení

Materiál zajišťujete

- Nakupujeme před odjezdem
- Nakupujeme před i během tábora
- Bereme pouze materiál z organizace
- Jiné – prosím uveďte

Jaký využíváte způsob ubytování:

- hotel
- rekreační středisko
- stany
- jiné – prosím uveďte

Děti jsou:

- pouze určitého věku (6 – 12)
- rozděleny do skupin dle věku
- rozděleny do skupin dle jejich schopností
- jiné

Děti se stravují:

- Vaříme sami
- Jídlo nám dováží firma
- Stravujeme se v jídelně/restauraci
- Jiné - doplňte

Délka tábora je:

- Do 5 dnů
- 7 dnů
- 8 až 14 dní
- Jiné – doplňte

Doprava

- Společně autobusem
- Děti na tábor přivezou rodiče
- Společně nebo každý sám
- Jiné – doplňte

Tábora se účastní

- Do 10 dětí
- 11–20 dětí
- 21 a více dětí
- Jiné – doplňte

D) Finanční zabezpečení***Finance na organizaci tábora získáváte z:***

- Z poplatku za účast dítěte
- Z poplatku za účast dítěte se sníženou cenou z důvodu získání dotace
- Sponzoři
- Dotace
- Jiné – prosím uveďte
(Možnosti výběru více odpovědí)

Rodiče platí letní tábor?

- Ano
- Částečně
- Ne
- Jiné – prosím uveďte
(Možnosti výběru více odpovědí)

E) Obsah programu

Přípravu na tábor (program atd.) zajišťuje:

- Jedna pověřená osoba
- Skupina pracovníků organizace
- Všichni pracovníci organizace
- Jiné – prosím uveďte

O detailním programu (na každý den) další pracovníky informujete:

- Před odjezdem na LT
- Při večerní poradě
- Během dne
- Jiné – prosím uveďte
(Možnosti výběru více odpovědí)

Problematiku PAS zohledňujete:

- Ve všech činnostech
- V režimu dne
- Při plnění aktivit
- Při stravování
- Nijak zvlášť nepřizpůsobujeme
- Další: (doplňte)
(Možnosti výběru více odpovědí)

F) Personální zabezpečení

Na letním táboře se podílejí:

- Zaměstnanci organizace
- Dobrovolníci
- Rodiče/opatrovníci
- Jiné – prosím uveďte
(Možnosti výběru více odpovědí)

Kdo a jak zajišťuje Zdravotní zabezpečení

- Předem domluvená zdravotní sestra
- Pracovník s kurzem Zdravotník zotavovacích akcí
- Jiné – uveďte

G) Spolupráce s rodinou

Rodiče informujete o pořádání letního tábora:

- Na webových stránkách
- Na sociálních sítích
- Z propagačních materiálů
- Na jiné akci organizace
- Jiné – prosím uveďte
(Možnosti výběru více odpovědí)

Jsou rodiče zapojováni do programu LT

- Ano, starají se o děti ve volném čase
- Ano, zapojujeme je do programu
- Je pro ně připravený doprovodný program
- Ne
- jiné – uveďte